

MAKEDONYA ÜLKE PROFİLİ

Hazırlayan
Tuğrul SOMUNCUOĞLU
2005

T.C.
Başbakanlık
Dış Ticaret Müsteşarlığı
İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi

MAKEDONYA

1. TEMEL EKONOMİK VE SOSYAL GÖSTERGELER

Resmi Adı	Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya
Resmi Dil	Makedonca
Nüfus	2 046 209
Yüzölçümü	25 333 km ²
Başkenti	Üsküp
Başlıca Şehirler	Kumanova, Biatola, Prilep, Tetovo, Veles
Komşu Ülkeler	Arnavutluk, Bulgaristan, Yunanistan, Yugoslavya
Etnik Yapısı	Makedon, Arnavut, Türk, Sırp, Çingene, diğer
İklim	Kara İklimi

	1998	1999	2000 ^a	2001 ^a	2002 ^b
GSYİH (milyar Dinar)	195,0	209,0	236,4	233,8	238,7
GSYİH (milyar \$)	3,6	3,7	3,6	3,4	3,7
GSYİH (büyüme, %)	3,4	4,3	4,5	-4,5	0,3
Enflasyon (Tük.fiyatları, %)	0,8	-1,1	5,8	5,5	1,8
İhracat (milyon \$)	1 292	1 192	1 317	1 153	1 110
İthalat (milyon \$)	1 713	1 602	1 875	1 574	1 830
Cari İşlemler Dengesi (milyon \$)	-311,7	-109,3	-107,2	-324,3	-446,1
Döviz rezervleri (milyon \$)	306,1	429,9	429,4	745,2	722,0
Toplam Dış Borç (milyar \$)	1,5	1,4	1,5	1,4	1,5
Borç Geri Ödeme Oranı (%)	10,5	8,8	6,5	11,9	12,9
Döviz Kuru (ortalama/Den/\$)	54,46	56,90	65,90	68,04	64,35

Kaynak: The EIU, Country Report, Macedonia June 2003

a:Gerçekleşen

b:EIU Tahmini

2. GENEL EKONOMİK DURUM

Makedonya'nın imalat sanayi eski Yugoslav sistemine entegre olduğu için bağımsızlık sonrası ekonomik çöküşten diğer sektörlerden daha fazla etkilenmiştir. Makedonya'nın başlıca gelişmiş sanayileri Üsküp'teki büyük demir çelik kompleksi de dahil olmak üzere metal işleme, gıda işleme ve kimya sanayileridir. Çelik endüstrisi 1980'lerde Hırvat doklarına malzeme temin etmiştir, ancak bu satışlar Yugoslavya'daki savaşın nakliye yollarına zarar vermesi ve Hırvatistan'da da benzer bir ekonomik daralma yaşanması sonucunda gerilemiştir. Sanayi sektörünün GSYİH içindeki payı 1990 yılında %43,6 iken, bu oran 2002 yılında %29,7 olmuştur. Tarım, ormancılık ve balıkçılığın GSYİH'ye katkısı aynı zaman diliminde %9,9 dan %12,1'e yükselmiştir Hizmetler 1990 yılında GSYİH'nin %46,5'ini oluşturmuş, ancak endüstrideki çöküşün ve yeni hizmetlerin ortaya çıkışının bir sonucu olarak 2002 yılında sektörün payı %58,2'ye yükselmiştir.

Satın alma paritesine göre 2002 yılında Makedonya'da kişi başına düşen gelir 4 500 Dolar ile yakın komşularından Arnavutluk ve Sırbistan ve Karadağ'ın üzerinde Bulgaristan'ın ise altındadır.

Bazı Bölge Ülkeleri ile Makedon Ekonomisinin Karşılaştırılması, 2002

	Makedonya	Arnavutluk	Yugoslavya	Bulgaristan	Yunanistan
GSYİH (milyar\$)	3,7	4,5	13,3	15,9	132,8
Kişi Başına Düşen GSYİH (\$)	1 810	1 420	1 252	2 020	12 519
Kb. GSYİH (\$ PPP*)	4 551	3 450	3 272	5 964	18 349
Enflasyon	1,8	5,1	19,2	5,8	3,6
Cari İş. Den. (milyon \$)	-436	-470	-1 731	-679	-8 264
% GSYİH	-11,8	-10,4	-13,0	-4,3	-6,2
İhracat (fob, milyon \$)	1 110	320	2 412	5 578	7 202
İthalat (fob, milyon \$)	-1 822	-1 460	-6 320	-7 197	-29 493
Dış Borç (milyar \$)	1,5	0,8	11,2	9,9	63,4

Kaynak: The EIU, Macedonia, Country Profile 2003
*Satınalma gücü paritesine kişi başına göre milli gelir

2.1. Ekonomi Politikası

Komünist dönemde Makedonya ekonomisi imalat sanayii; özellikle de eski Yugoslavya içerisinde işlenmek ve satılmak üzere metal üretimi ve diğer yarı-mamul ürünlere dayalıydı. Diğer Balkan ülkeleri gibi, 1990'ların başlarında Makedonya da geçmişteki ekonomik dengesizliklerin düzeltilmesi ile ilgili geçiş sorunuyla yüzleşmiştir. Hükümetin ekonomik çeşitlenmeyi teşvik etmesi gerekmiş, ancak diğer eski Yugoslav Cumhuriyetleri ile olan ulaşım bağlantıları hasar görmüş ve bunların tümü bir ekonomik gerileme

yaşamıştır. Diğer komşularla, özellikle de Yunanistan ile yaşanan politik güçlükler de ek bir engel oluşturmuştur.

Makedonya aynı zamanda, eski Yugoslavya'da varolan ve karar alma süreçlerinde işgücüne büyük bir söz hakkı veren karma mülkiyet versiyonunun yerine bir serbest piyasa sisteminin kurulması gereğiyle karşı karşıya kalmıştır. Büyük firmaları devralabilecek ve geliştirebilecek çok sayıda yerli yatırımcı olmadığından, özelleştirmede yabancı alıcıların yer alması gerekmiştir. Bununla birlikte, Makedonya çoğu potansiyel yatırımcı için çekici değildir, çünkü bölgenin istikrarı ile bağlantılı politik riskler söz konusudur. Diğer taraftan Makedonya'daki özelleştirmenin büyük ölçüde siyasi bir doğası vardır ve piyasanın boyutları küçüktür.

Hiperenflasyon Makedonya'ya Yugoslavya'dan miras kalmıştır. Tüketici fiyat enflasyonu yıllık ortalama oranı 1991 yılında %115'e ulaşmış ve 1992 yılında %1690'a kadar yükselmiştir. Bunun nedeni para basılarak finanse edilen büyük bütçe açığıdır. 1990 ve 1993 arasında reel GSYİH %19 oranında küçülmüştür. 1994 başlarında hükümet bir IMF programı altında hem mali politikayı hem de para politikasını sıkılaştırmıştır. Harcamaların kesilmesi bütçe açığını 1993'teki GSYİH'nin %13,4 düzeyinden bir sonraki yıl %2,9'a kadar indirmiştir. Bütçe 1996–99 arasında dengeye yaklaşmış ve 2000 yılı Nisan ayında satış vergisinin Katma Değer Vergisiyle (KDV) değiştirilmesi sayesinde artıya geçmiştir. 2001 bütçesinde şirket vergi oranları azaltılarak Makedon şirketlerin yatırım yapması, dolayısıyla da ekonomiyi canlandırması hedeflenmiştir. %19 olan KDV oranı, tarım ürünleri, sağlık endüstrisinde kullanılan ürünler ve ikamet amaçlı konutlar için %5'e düşürülmüştür. Bununla birlikte, 2001 bütçesi yıl ortasında, güvenlik kriziyle tetiklenen öngörülmeleyen harcamalar nedeniyle revize edilmiştir. Savunma harcamaları GSYİH'nin %6,8'ine yükselmiş, vergi gelirleri beklenenin altında olmuş ve 2000 yılında GSYİH'nin %2,5'i oranında bütçe fazlası verilirken 2001 bütçesinde GSYİH'nin %6'sı oranında bütçe açığı ortaya çıkmıştır. 2002 yılı bütçe açığı dış yardımlarında katkısıyla GSYİH'nin %4,8'i oranına düşürülmüştür.

2.2. Para Politikası

Mart ayında parlamentoda kabul edilen 2003 bütçesinde bütçe açığının Şubat 2003'te IMF ile yapılan anlaşmaya uygun olarak GSYİH'nin %1,6'sına karşılık gelen 4 milyar Dinar düzeyinde olması öngörülmüştür. Bütçede reel enflasyon ve büyüme hedefleri de %3 olarak belirlenmiştir. 2003 yılı için yaklaşık %3,2 oranında bütçe açığı beklentisi mevcuttur. Eylül 1995'te, hükümet döviz kurunu para politikasının çapası haline getirmiştir. Her ne kadar resmi olarak Makedon parası serbest durumda kalmışsa da, Makedonya Cumhuriyeti Merkez Bankası (NBRM, Merkez Bankası) 26,5 Dinar: 1 Alman Markı civarında bir oranı korumak için müdahalede bulunmuştur. Bu politika değişikliği, döviz kurunun para kaynağına göre daha görünür bir ekonomik gösterge olduğu görüşünü yansıtmıştır. Bu tedbirlerin birlikte kullanılması makroekonomik istikrarı korumuştur. Tüketici fiyat enflasyonu yıllık ortalama oranı 1994'teki %121,8'lik değerden 1997 yılında %15,9'a ve 1996 yılında %3'e düşmüştür. Reel GSYİH, 1996 yılında, beş yıllık küçülmenin ardından, yeniden büyümeye başlamıştır. 2001 yılındaki güvenlik krizi büyümeyi olumsuz etkilemiştir.

Bununla birlikte, 1997 yılında sabit bir nominal döviz kurunun yarattığı rekabet kaybından dolayı ihracat sektörünün sorun yaşadığı açık bir şekilde ortaya çıktığından, ülkede bir politika değişikliği ihtiyacı doğmuştur. Çok taraflı mali kurumlarla yapılan anlaşmalar ve bunların desteğiyle, NBRM, Temmuz 1997'de Dinarda Alman Markı karşısında %16'lık bir devalüasyon yapıldığını ilan etmiştir. Hükümet devalüasyonu sert bir gelirler politikasıyla birleştirerek endüstrinin devalüasyondan tam bir rekabet kazancı sağlaması girişiminde bulunmuştur. Bunun uygulamasında başarılı olunmuş ve nominal ücretler 1997 yılında reel

olarak yalnızca %0,2 artmıştır. Tüketici fiyat enflasyonunun yıllık ortalama oranı 1997 yılında %4,4 ve 1998 yılında %0,8 olmuştur. NBRM daha sonra bu oranı korumayı başarmış ve 1998 yılında cari işlemler açığının genişlemesine ve Kosova'daki çatışmalardan kaynaklanan düşmeye rağmen 31 Dinar: 1 Alman Markı oranı korunmuştur. Nisan 2000 sonrasında, enflasyon oranı KDV'nin uygulamaya konulması ile yükselmiştir. Ocak 2002 de Dinarın Euro karşısındaki değeri 1 Euro: 61 Dinar olmuştur.

2.3. Yapısal reformlar

Makedonya'nın çok taraflı kurumlarla kurduğu ilk ilişki 1995 yılında IMF ile imzalanan bir stand-by anlaşmasıdır. Nisan 1997'de IMF üç yıl içerisinde kullanılması gereken 74,7 milyon dolar tutarında bir zenginleştirilmiş yapısal düzenleme kredisi (ESAF) açmıştır. Bu kredilerin imtiyazlı şartlarla on yıllık krediler ve tarım reformu ve işletmelerin yeniden yapılandırılması gibi yapısal reformlar için kullanılması öngörülmüştür.

ESAF'ın verilmesinin önemli bir ön şartı olan bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması başlangıçta bir ilerleme göstermiştir. Bununla birlikte, en büyük Makedonya bankası olan Stopanska Bank'daki çoğunluk hissesinin satışı, 1998 sonlarında, Avusturyalı stratejik yatırımcı Erste Bank geri çekilince gerçekleşmemiştir. Hükümet de IMF'yle üzerinde anlaşmaya varmış olduğu çok sayıda diğer özelleştirme ve yeniden yapılanma projelerinin gerisinde kalmıştır. Diğer taraftan, hükümetin 1998 başında taahhüt etmiş olduğu 12 büyük zarar eden şirketin özelleştirilmesinde veya tasfiye edilmesinde bir miktar ilerleme kaydedilmiştir. Hükümet aynı zamanda KDV'nin getirilmesi ve devlet müdahalesinin azaltılması konularında da çok taraflı kurumların istediği kadar hızlı olamamıştır.

Mart 1999'da Kosova'daki kriz yükseldiğinde, yetkililer reformlara ara vererek büyük mülteci göçünün baskısı altında makroekonomik istikrarı korumak amacıyla kriz yönetimine yönelmiştir. 1999 Nisan'ında Dünya Bankası ülkeye 50 milyon dolarlık bir acil durum kredisi vermiş ve Mayıs ayında çeşitli ülke ve kurumların Makedonya'nın ödemeler dengesini desteklemek için hibe olarak 60 milyon dolar ve kredi olarak da 192 milyon dolar vermeyi kararlaştırdığı bir donörler konferansı düzenlemiştir.

KDV 1 Nisan 2000 tarihinde, genel oran olarak %19 ve belirli ürünler için %5 olarak belirlenmiş ve hükümet Mayıs ayında kamu çalışanlarının sayısının azaltılması yolunda bir yasa çıkarmıştır. 1999 yılı ortalarında, hükümet zarar eden 12 firmadan biri olan Okta petrol rafinerisinin kısmi satışı üzerinde anlaşmaya varmış, ancak Okta hisselerinin %18,5'i devlet elinde kalmıştır. 2000 yılı Mayıs ayında, 12 firmanın sekizi elden çıkarılmış, yani satılmış, tasfiye edilmiş veya kapatılmıştır. Bu sekiz firma arasında, Kasım 2000'de bir Fransız şirketi olan Société Commerciale de Métaux et Minéraux (SCMM)'ya satılan ferro-nikel işletmesi, Feni de yer almaktadır.

Kasım 2000'de IMF 24,1 milyon SDR'lik üç yıllık bir uzatılmış finansman kredisini (EEF) ve Aralık ayında 10.3 milyon SDR tutarındaki üç yıl vadeli bir "fakirliği azaltma ve büyüme kredisini" (PRGF) onaylamıştır. Dünya Bankası onayı gereken şekilde vermiş ve aynı zamanda işletme reformunu desteklemek ve özel sektörü ve istihdam oluşumunu teşvik etmek amaçlı 50,3 milyon dolar tutarında ikinci bir mali ve işletme sektörü ayarlama kredisine (FESAL-2) yetki vermiştir. Kredinin temel koşulu zarar eden çok sayıda şirketin Mart 2002'ye kadar satılması veya tasfiye edilmesidir. 2002 yılı sonuna kadar özelleştirilmesi planlanan 40 şirketten oluşan yeni bir liste hazırlanmıştır. Halen elden çıkarılmayı bekleyen 12 şirketin en önemlisi, Eylül ayında işgücünün üçte ikisini açığa çıkardıktan faaliyetlerini sürdüren Jegunovce'deki ferro-alaşım tesisi Jugohrom'dur. Jugohrom devlet elektrik kurumu Elektrostopanstvo na Makedonija'nın en büyük borçlusudur ve diğer birçok Makedonya firmasına da borçları vardır. Hükümet aynı

zamanda kamu çalışanlarının sayısını da 2000 yılı Aralık ayında 18 042'den Nisan 2001'de 16 020'ye düşürmeyi başarmıştır.

2.4. Özelleştirme

31 Aralık 2002 tarihinde, 229 990 çalışana sahip 1 688 firma tamamen özel mülkiyete dönüştürülmüş ve 10 189 çalışana sahip 84 tanesi de çeşitli oranlarda özelleştirilmiştir. İç piyasadaki alıcılara yapılan özelleştirmeler, bu alıcılar ödemelerini genellikle dondurulmuş tasarruf mevduatlarını ve bonolarını, devretmek suretiyle ve nadiren nakit olarak yaptıkları için hükümete beklenen geliri sağlamamıştır. Bu işletmelerin çoğu mevcut çalışanlara satılmış bunun sonucunda da özelleştirme küçük oranda yeni sermaye getirmiş ve bu işletmelerde yeni bir yönetim anlayışı sağlanamamış; yöneticiler için radikal bir yeniden yapılanmanın gerçekleştirilmesi mümkün olamamıştır. Çok taraflı kurumlar sürecin şeffaflığını eleştirmiş, hatta bu sebeple, Dünya Bankası Feni'nin İsviçre'deki Glencore'a satılmasını engellemek için müdahalede bulunmuştur.

Bu özelleştirmeler sonucunda hükümet finansmanı büyük ölçüde artmış ve hükümet Aralık ayında en çok kar eden devlet telekomünikasyon şirketi Makedonski Telekomunikacii'nin (MT) %51'inin, Macar telekom firması Matav'a satılması için yaptığı anlaşmayla manevra yapacak daha geniş bir alan kazanmıştır. Söz konusu anlaşma ile hükümet beklenmedik bir şekilde 343 milyon Euro kazanmış ve bunu iç ve dış borcun azaltılması, finans altyapısı projeleri ve yurtdışında yatırım yapmak amacıyla kullanmayı planlamıştır.

Özelleştirme (31 Mart 2002) (firmaların sayısı)

Sektör	Tamamlanmış	Planlanan
İmalat	500	25
Tarım	427	16
İnşaat	122	6
Ticaret	352	22
Ulaştırma	53	1
Finansman & hizmetler	116	10
Kobi	55	1
Turizm	63	3
Toplam	1 688	84

Kaynak: The EIU, Macedonia, Country Profile 2001

2.5. Ekonomik Performans

2000 yılında, reel GSYİH %4,5 artmıştır ve bu bağımsızlık sonrasındaki en büyük büyüme hızıdır. Temel sektörel büyüme kaynakları özellikle ticaret, ulaşım ve telekomünikasyon olmak üzere endüstri ve hizmetlerdir. Harcama tarafında, büyüme özel tüketim ve yatırımla sağlanmıştır. Tüketim Mart ayında, KDV'nin getirilmesinin hemen öncesinde yükselmiş ancak yüksek büyüme hızı daha sonraki aylarda da devam etmiştir. Kosova'daki uluslararası operasyonun lojistik şartları da ulaşım ve telekom hizmetlerine olan talebi yüksek seviyede tutmuş ve NATO liderliğindeki Kosova Kuvveti (KFOR) birlikleri dinlenme ve eğlence için Makedonya'yı ziyaretleri sırasında tüketici harcamalarına katkıda bulunmuşlardır.

2000 yılına kadar ekonomik büyümedeki performans hayal kırıcı olmuştur, çünkü iç talep yavaş bir büyüme göstermiş ve yabancı katkılar istikrarsız olmuştur. Bölgesel durumla ilgili olarak 1990lı yılların büyük bir kısmında görülen belirsizlikler, Yugoslavya'daki savaşlar, BM yaptırımları, Yunanistan'la olan anlaşmazlık ve yakın zamanda Kosova'daki NATO

hava saldırıları ihracat ve ithalat ve aynı zamanda da yatırımlar üzerinde ekili olmuştur: Yugoslavya ülkenin hem en büyük ticari ortağı hem de en önemli transit güzergahıdır. Hükümet 2001 yılı için %6 büyüme öngörmesine rağmen özellikle Kosova Krizinin etkileri sonucunda %4,5 oranında küçülme yaşanmıştır. 2002 yılında %4 büyüme beklentisine karşın hesaplamalar %0,3 oranında büyümeyi göstermektedir. Endüstriyel üretim politik istikrarsızlığın ekonomi üzerindeki olumsuz etkileri sonucunda 2001'de %10,1 ve 2002'de %5,4 oranında azalmıştır. 2002 yılının ikinci yarısı için olumlu işaretler mevcuttur.

Projeksiyon Özeti

	2000 ^a	2001 ^b	2002 ^c	2003 ^c
Reel GSYİH büyüme hızı (%)	4,3 ^b	-4,6	3,0	4,0
Endüstriyel üretim artış hızı (%)	3,5 ^b	-10,1	3,0	6,0
Kısa dönem İnterbank faiz oranı (%)	18,9	19,6	14,0	10,0
Enflasyon (%)				
Ortalama	10,6	5,3 ^a	4,0	3,0
Yıl sonu	10,8	5,4 ^a	2,1	3,3
İhracat (milyar dolar)	1,3	1,2 ^a	1,3	1,4
İthalat (milyar dolar)	1,9	1,5 ^a	1,7	1,8
Cari işlemler dengesi % GSYİH	-0,1 -3,0 ^b	-0,3 -7,5	-0,2 -5,1	-0,2 -4,0
Dış borç (milyar dolar- yıl sonu)	1,5 ^b	1,5	1,6	1,7
Ortalama Döviz kuru				
Dinar:Dolar	65,90	68,05 ^a	63,80	62,56
Dinar:Euro	60,87	60,90 ^a	61,25	63,50

Kaynak: The EIU, Yugoslavia, Country Report February 2002

a: Gerçekleşen

b :EIU tahmini

c: EIU projeksiyonu

Ülkede yaşam standartları düşmüştür ve çoğu insan eski Yugoslavya'da sahip oldukları düzeye bir dönüş yaşamaktadır. Hesaplamalara göre 2002 yılında kişi başına reel GSYİH 1989'dakinden %15 daha düşük olarak gerçekleşmiştir. 2002 yılında net aylık maaş ortalaması 11 550 Dinar (209 ABD\$) olmuştur ve bu yıllık olarak %6,7 nominal ve %4,7 reel artışı ifade etmektedir. Buna ek olarak Aralık 2002'de, çalışanların %30'u maaşlarını zamanında alamamıştır .

2.6. Enflasyon

Ülkede Temmuz 1997'de Dinar'da yapılan devalüasyona rağmen, 1998 yılında tüketici fiyat enflasyonu %0,8'e düşmüş ve 1999 yılında enflasyon oranı negatif olmuştur. 2000 yılında ise enflasyonda %10,6 oranında büyük bir artış görülmüştür. Bu artışın temel nedeni Nisan ayında KDV'nin uygulamaya konulmasıdır. Ortalama enflasyon oranı 2001'de %5,2 ve 2002'de hükümet hedefi olan %2'ninde altında %1,4 oranında gerçekleşmiştir. Hizmetler sektöründe fiyat artışı %3,7 ve tarımsal ürünlerde %3,1 oranında gerçekleşirken, sanayi ürünlerinde fiyatlar %0,9 oranında gerilemiştir.

2.7. Yabancı Sermaye

Makedonya 2000 yılında 170 milyon dolarlık yatırımla 1999 yılının 32 milyon dolarlık rakamına kıyasla çok daha fazla doğrudan yabancı yatırım (FDI) çekmiştir. Bunun temel nedeni potansiyel yatırımcılar üzerinde caydırıcı bir rol oynayan Kosova krizinin sona ermesidir. 2000 yılındaki en büyük yabancı yatırımlar Stopanska Bank'ın %65 hissesinin Yunanistan Ulusal Bankası tarafından alınması ve telefon şirketi Makedonski Telekomunikacii'nin (MT) %51 hissesinin Macar telekomünikasyon şirketi Matav'a satılması olmuştur. Matav 343,3 milyon Euro (321 milyon dolar) tutarındaki satış fiyatını 2001 Ocak ayı ortalarında ödemiş ve gelecek iki yıl içerisinde 255,7 milyon Euro tutarında yatırım yapma sözü vermiştir. Bu yatırımın %90'ından fazlası imalat sektörüne (demir metalürjisi, çimento üretimi, ham petrol işleme, gıda ve içecekler ve tekstil ürünleri) yönelmiştir. Yunanistan yaklaşık olarak 300 milyon dolar yatırım ile ülkedeki en büyük yabancı yatırımcıdır.

2.8. Sektörler

2.8.1. Tarım

Tarım sektörü nüfusun yaklaşık %15'ini istihdam etmektedir ve 2002 yılında GSYİH'ya yaklaşık %12'si oranında katkıda bulunmuştur. Makedonya toplam 1,2 milyon hektar tarım arazisine sahiptir. Bunun 589 000 hektarı ekilebilir arazi 636 000 hektarı ise meradır. 2002 yılında, 221 000 hektar tahıllara, 34 000 hektar endüstriyel bitkilere, 60 000 hektar sebze ve 35 000 hektar da hayvan yemine ayrılmıştır. Meyve bahçeleri 16 000 hektar araziye kaplamaktadır ve üzüm bağları da 28 000 hektarlık araziye sahiptir. Ülke temel tarım ürünleri konusunda kendine yeterli durumdadır. Aynı zamanda ülkenin turfanda meyve ve sebzeler gibi yüksek değerli ekinlerden önemli ihracat kazançları elde etme potansiyeli vardır. Bununla birlikte, ülke net olarak büyük bir besin ithalatçısıdır. Ülkede, çiftçilerden 2001 yılı bütçesinde alınan katma değer vergisinin tarım ürünleri için %19'dan %5'e indirilmesi ve tarımın desteklenmesi için ilk etapta 807 milyon Dinar (11 milyon dolar) ve daha sonra 2000 yılında da %19 daha fazla bir miktar tahsis edilmesi kararı alınarak çiftçilere yardımcı olunmuştur.

Hayvancılık

Çiftlik Hayvanı Sayısı (1 000 baş)

	1997	1998	1999	2000	2001
Sığır	289	267	270	265	265
Domuz	184	197	226	204	189
Koyun	1 631	1 315	1 289	1 251	1 285
Kümes hayvanları	3 275	3 339	3 223	3 713	2 750
Üretim					
Et (1 000 ton)	27,8	26,0	26,5	27,5	26,0
Süt (milyon litre)	182,7	213,2	240,3	260,4	248,4
Yumurta	426	471	445	452	395
Bal (ton)	1 311	1 150	1 558	1 087	982
Ham yün (ton)	2 631	1 732	1 996	1 920	1 917

Kaynak: The EIU, Macedonia, Country Profile 2003

Ülkede son yıllarda en istikrarlı büyüme gösteren sektör tütün üretimi olmuştur. Tütün ülkenin en önemli ihraç ürünüdür. 2000 yılında toplam ihracatın yaklaşık % 6'sını oluşturmuştur. 1998 yılında 32 746 tonluk verim 1980'lerin ortalarından beri elde edilen en yüksek üretim düzeyidir. 2000 yılı üretimi 22 175 tondur. Diğer taraftan, büyük bölümü ihracat amaçlı olmak üzere, mayalanmış tütün verimi 1990'ların ortalarından bu yana ikiye katlanmış, 1996'da 13 980 tonken 2000 yılında 26 766 tona yükselmiştir. 2001 yılında 18 885 tona düşmüştür. Yerel sigara üretimi 2000 yılında 8,6 milyar sigara iken 2001 yılında 7,8 milyar adet sigara düzeyinde kalmıştır.

Makedonya'nın tarım sektöründe potansiyeline ulaşabilmesi için reform yapması zorunlu görülmektedir. Komünist yönetimin ilk yıllarında kolektifiğe yönelik başarısız bir girişim sonrasında, tarımda özel üreticiler hakim olmuştur. Bunlar genellikle alanı birkaç hektarı geçmeyen küçük aile çiftlikleridir. Her ne kadar 1996 yılında büyük özel toprak mülkiyeti yasaklanmışsa da, tarım arazisinin dörtte üçünden ve canlı hayvanların %90'ından fazlası özel sektör elindedir. Sosyal Demokrat Makedonya Birliği hükümeti (SDSM) küçük arazilerin büyük, daha verimli özel çiftlikler haline getirilmesi ve geriye kalan devlet arazilerinin kullanılması için kiralama sözleşmelerinin yapılması yolunu açmıştır. 1999 yılında çiftlik boyutu üzerindeki sınırlamalar kaldırılmıştır. Nisan 2000'de çıkartılan bir yasayla Komünistler tarafından 1945 sonrasında istimlak edilen araziler geri verilmiştir.

Sektörün gelecekte alıcı bulması aynı zamanda yerel tarımsal işleme fabrikalarının yeniden yapılanmasına da bağlıdır. Yabancı şirketler bu süreçte yer almak konusunda ilgi göstermişlerdir. 1998'in ikinci yarısında bir kısmı Hollanda Heineken'e ait olan bir Yunan şirketi en büyük bira fabrikası olan Skopska Pivara'dan hisse almayı kabul etmiştir. Mayıs 1999'da en büyük tütün işleme tesislerinden biri olan ve Prilep'te yer alan Tutunski Kombinât'ın bazı hisseleri Slovenya sigara üreticisi Tobacna Ljubljana'ya satılmıştır. 2000 yılının başında, bir Yunan şirketi olan Kapniki Mikhailidhis, Strumica Tabak'ı almış ve Kocani Jugotütün tütün firmasında önemli bir hisse iktisap etmiştir.

2.8.2.Madencilik

Makedonya bakır ve kromun yanı sıra büyük kurşun ve çinko cevheri rezervlerine de sahiptir. Ülkede aynı zamanda bir miktar altın ve gümüş de bulunmaktadır. Demir ve demirdışı metalürji sanayi üretimine yaklaşık %9 oranında katkı sağlamaktadır. 1998 yılı sonu itibarıyla demir ve demirdışı üretim dallarında, sanayi sektöründe istihdam edilen işçilerin %11'i yer almaktadır.

Metal cevheri madenciliği ve metal işleme Makedonya'nın büyük endüstrileridir, ancak verim 1990'ların ortalarında düşmüş ve bu durumun geri dönüşü yavaş olmuştur. Endüstri eski Yugoslav pazarının dağılması, bölgede devam edegelen çatışmalar ve bunu izleyen ekonomik bozulma nedeniyle sorun yaşamıştır. 1998 başlarında özelleştirme listesine alınan 12 sorunlu şirketten ikisi madenler, üçü de metal işleme tesisleridir. Makstil çelik işleri firması 1997 yılında İsviçre Duferco'ya satılmıştır. Şirket, 1999 yılında üretime ara vermek ve 900 işçiyi çıkarmak zorunda kalmıştır. 2001 yılında modernizasyon sonucu üretimi % 40 artmıştır. Kasım 2000'de bir Fransız şirketine satılmış olan Feni Temmuz 2001'de üretime devam etmiştir. ABD'nin 2002 başında uygulamaya koyduğu gümrük vergileri Makedon çelik üreticilerini zor durumda bırakmıştır.

Maden Üretimi (1 000 ton)

	1998	1999	2000	2001	2002
Kurşun-Çinko	867,2	718,3	813	571,8	245,8
Çinko Karışımları	14,3	10,2	12,2	6,3	2,1
Kurşun Karışımları	16,8	12,3	16,2	9,7	3,5
Bakır	3 720	3 411	3 801	n/a	n/a

Kaynak: The EIU, Macedonia, Country Profile 2003

n/a: Veri elde edilemiyor

2.8.3. İmalat

Sırbistan'a karşı uygulanan BM yaptırımları ve Yunan ambargosu ile birlikte eski Yugoslavya, Doğu- Orta Avrupa ve eski Sovyetler Birliği'nde yer alan geleneksel tedarikçilerin ve pazarların kaybedilmesi Makedonya'daki imalat sanayii üzerinde yıkıcı bir etki yaratmıştır. Bu etkiler halen hissedilmektedir. İnşaat hariç olmak üzere, imalat sanayiinde 2001 yılı sonu itibarıyla 98 739 işçi istihdam edilmektedir ve önceki yıla göre işçi sayısında %6,1 oranında azalma vardır.

Endüstriyel Üretim (% değişim)

	1997	1998	1999	2000	2001
Elektrik	1,4	4,7	-2,7	-0,7	-6,5
Demir-çelik	15,6	37,4	-10,7	31,2	-31,9
Demir dışı metaller	-13,8	2,7	-15,1	14,4	-10,1
Makinalar	-22,7	-22,2	-36,3	3,5	-0,1
Elektrikli malzemeler	8,4	-9,1	8,1	0,1	19,5
Kimyasallar	22,0	2,3	-21,0	7,9	-25,7
İnşaat malzemeleri	0,5	-12,1	25,0	38,1	-20,6
Tekstil	-11,9	19,1	-6,2	-4,6	-10,4
Ayakkabı	13,3	-9,1	-8,1	-19,4	-10,3
Gıda	1,7	-1,7	-2,9	-3,4	-12,2
Tütün	14,4	13,6	24,0	-6,0	-23,8
Toplam	1,6	4,4	-2,6	3,5	-10,1

Kaynak: The EIU, Macedonia, Country Profile 2003

Ülkede endüstriyel üretim 1996 yılına dek düşüş göstermiş, ardından 1999 yılına kadar da yavaş bir iyileşme sergilemiştir. 1999 yılında Kosova krizinin neden olduğu ekonomik duraksamadan zarar gören sektör yıllık % 2,6 oranında daralma yaşamıştır. 2000 yılında endüstriyel üretim önemli ölçüde düzelme göstermiştir. Bunun nedeni kısmen Kosova sınırı boyunca inşaat malzemelerine yeniden gösterilen taleptir. Kosova krizi sektörü olumsuz etkilemiş, üretim 2001 yılında %10,1 ve 2002 yılında %8,3 azalmıştır.

2.8.4. İnşaat

Komünist dönem sırasında, bazı Makedon müteahhitlik firmaları yurtdışında, özellikle Orta Doğu'da gelişmekte olan ülkelerde büyük inşaat projeleri taahhüt etmişlerdir. Bu işletmeler politik olarak himaye edilmeleri sayesinde çok sayıda ihale kazanmışlardır. Ancak ülkenin inşaat sektörü 1990'larda çökmüştür. 1991 yılında bu sektörde 44 316 işçi istihdam edilmekle beraber bu sayı bu yıldan itibaren düşüş göstermektedir. 2002 yılında sektörde

27 000 inşaat işçisi bulunmaktadır. Son on yılda sektörün GSYİH'ye katkısı ortalama %5-8 civarındadır.

Sektör 1998–99 yıllarında bir iyileşme sürecine girmiştir. Treska hidroelektrik barajının inşasının yanı sıra, yol inşaatı sözleşmeleri ile de sektör canlanmıştır. Bu gelişmenin nedenlerinden biri de, 1999 yılında Makedonya'nın Yunanistan'la olan sınırına yakın bir yerde kısmen Avrupa Yatırım Bankası (EIB) tarafından finanse edilen bir otoyolun inşa edilmesidir. Ocak 1999'da, hükümet düşük maliyetli konutlar üretmek amacıyla büyük bir proje başlatmıştır. Makedonya şirketleri de Kosova'daki yeniden inşa sürecine katılmıştır. Bu sözleşmeler arasında Arnavutluk'ta karayolları inşaatı için yapılan bazı sözleşmeler de yer almaktadır. 2000 yılının büyük bölümünde Makedon inşaat sektöründe yeniden bir düşüş olmakla beraber 2001 yılında yeniden bir canlanma meydana görülmüştür.

2.8.5. Ticari Bankacılık

1991 yılında ülkede 5 banka varken Merkez Bankasının bankacılık mevzuatını yumuşatması sonucunda banka sayısı artmıştır. 2003 yılı başı itibarıyla Makedonya'da 21 banka bulunmaktadır. Bunların tümü özel bankalardır. Bu bankalardan altı tanesinin hisselerinin büyük bölümü yabancılara aittir. TC Ziraat Bankası ülkede bir şubeye sahiptir. Diğer taraftan ülkede 19 tane de tasarruf kurumu ve bir sigorta şirketi bulunmaktadır. Kredi kartı kullanımı yaygın değildir ve nüfusun ancak %3'ü kredi kartı kullanmaktadır.

2.8.6. Turizm

(1 000)

	1998	1999	2000	2001	2002
Yerli turist	418	369	409	234	319
Yabancı turist	157	181	224	99	123
Toplam	575	550	633	333	442
Kalınan gece sayısı	2 426	2 313	2 435	1 255	1 850
Yabancıların konakladığı gece sayısı	360	474	494	213	275

Kaynak: The EIU, Macedonia, Country Profile 2003

Ülkede turizm, Ohrid Gölü kıyılarında yer alan tarihi Ohrid ve Struga kasabaları etrafında yoğunlaşmıştır. Diğer çekici bölgeler kuzeybatıda yer alan Sar Dağlarındaki kayak bölgelerini ve Roma, Ortaçağ ve Osmanlı dönemlerinden kalan ve tüm ülkeye dağılmış olan kalıntıları kapsamaktadır.

Makedonya'yı ziyaret eden turist sayısı 1980'lerin sonlarında azalmış ve eski Yugoslavya'nın dağılması ile de sektörde çöküntü yaşanmıştır. 1990 ve 1995 yılları arasında tek gecelik konaklama sayısı 3,1 milyon gecedan 1,8 milyon geceye düşmüştür ve çok sayıda yabancı turist ülkeden uzak durmayı tercih etmiştir. 2002 yılında otellerde ve diğer tesislerde 442 000 turist konaklamıştır. Kosova'daki çatışma sırasında artan uluslararası politik, askeri ve medya varlığı ülkede kaydedilen yüksek yabancı ziyaretçi sayısının en büyük nedenlerinden biri olmuştur. 2000-2002 yılları arasında yabancı turist sayısı %50 oranında azalmıştır.

1999 yılında, Makedonya'da otellerde ve turizme açık diğer tesislerde 79 200 yatak kapasitesi bulunmaktadır. Bunların çoğu 1970'ler öncesinden kalan tesislerdir. Bu tesisler büyük ölçüde yenilenmediği sürece turizmde iyileşme olması olası değildir. Sektördeki özelleştirme de yavaş ilerlemektedir.

3. KAYNAKLAR VE ALTYAPI

3.1. Nüfus Yapısı

1994 sayımına göre, Makedonya nüfusu 1 945 932 kişidir. Bu sayı 1991 nüfus sayımında ortaya çıkan rakamdan 88 000, diğer bir deyişle %4,3 daha azdır. Bu azalma kısmen Sırp'ların, Hırvatların ve Karadağlıların eski Yugoslavya'nın dağılması sonucunda meydana gelen göçü ile, kısmen de bazı etnik Arnavutların nüfus sayımını boykot etmesiyle açıklanmaktadır. Bununla birlikte, daha da önemli olan nüfus sayımı metodolojisindeki değişimdir. 1994 nüfus sayımında ilk kez, bir yıldan daha uzun süredir yurtdışında yaşayan Makedonlar sayım kapsamı dışında tutulmuş ve bir yıldan daha az süredir Makedonya'da yaşayan mülteciler sayıma dahil edilmiştir. Mayıs 2001'de yeni bir nüfus sayımının yapılması gerekirken beraber bu sayım ertelenmiştir. Bu hassas bir konudur, çünkü etnik Arnavutlar, nüfustaki paylarının daha önceki sayımların gösterdiğinden daha büyük olduğunu iddia etmektedir.

2000 yılının ortalarında, nüfus resmi olarak 2 031 000 kişi olarak tahmin edilmiştir. Bu sayı, 1997 yılından bu yana en büyük oran olan yıllık % 0,7'lik bir büyümeye işaret etmektedir. Ülkede beklenen yaşam süresi 1980'ler boyunca düzenli bir yükselme göstermiş ve 1990 yılında erkeklerde 70 yaşa kadınlarda 74 yaşa ulaşmıştır. Bu süre her ne kadar daha sonra sağlık hizmetlerindeki ve yaşam standartlarındaki bozulma nedeniyle düşmüşse de, 1997-99 yılları arasında komünist dönemdeki düzeyini aşmış ve erkeklerde 70,4 , kadınlarda ise 74,7 yaşa ulaşmıştır.

Nüfus (1000 kişi)

Yaş Grupları	1997	1998	1999	2000	2001
0-9	309	303	296	289	283
10-19	332	333	332	329	327
20-29	312	314	317	320	323
30-39	299	300	300	300	300
40-49	273	277	280	284	288
50-59	193	198	204	209	214
60+	276	281	286	292	297
Bilinmeyen	3	3	3	2	2
Toplam	1 997	2 008	2 017	2 026	2 034
% değişim	0,69	0,53	0,48	0,46	0,39

Kaynak: The EIU, Macedonia, Country Profile 2003

Dünya Bankası rakamlarına göre, 1999 yılında nüfusun %62'si kentsel alanlarda yaşamaktaydı. Başkent olan Üsküp'de özellikle bir yoğunlaşma söz konusudur ve burada Makedonların %23'ü yaşamaktadır.

Nisan 2001'de ülkede 303 669 kişi istihdam edilmişken, 1990 yılında bu rakam 507 324'tür. 1990 ve 2000 yılları arasında, endüstri ve madencilik sektörlerindeki istihdam 206 191 kişiden 114 359 kişiye düşmüştür; ve tarım, balıkçılık ve ormancılıkta istihdamın 42 184 kişiden 15 860 kişiye kadar azaldığı görülmektedir. Diğer taraftan "ekonomik olmayan" sektörlerde (eğitim, sağlık hizmetleri ve kamu hizmetleri) istihdam çok daha az düşmüş ve bu alanlardaki istihdam Nisan 2000'de 89 839 kişiden 87 417 kişiye inmiştir.

Hükümetin işgücü araştırmasına göre, 1999 yılında toplam istihdamın %33'ü 35–44 yaşları arasındadır. İşsizlik, işgücüne yeni katılanlar ve yaşı 20–29 arasında olanlarda en yüksek düzeydedir ve bunlar toplam işsizlerin %43,4'ünü oluşturmaktadır

Sayımlara Göre Etnik Dağılım (1000 kişi)

	1961	1971	1981	1991	1994
Makedon	1 001	1 142	1 279	1 328	1 296
Arnavut	183	280	377	442	441
Türk	131	109	87	77	78
Çingene	21	25	43	52	44
Sırp	43	46	44	43	40
Müslüman	3	1	40	31	15
Vlah	8	7	6	8	9
Toplam ^a	1 406	1 647	1 909	2 034	1 946

Kaynak: The EIU, Macedonia, Country Profile 2003

a: Diğerleriyle

1994 nüfus sayımına göre Slav dili konuşan Makedonlar nüfusun % 66,6'sını (1 295 964 kişi) ve Arnavutlar % 22,7'sini oluşturmaktadırlar. 1981 ve 1994 nüfus sayımları arasında etnik Makedonların sayısı %1,3 artarken etnik Arnavut topluluğu %17 genişlemiştir. 1993 ve 1999 yılları arasında, Makedon annelerin canlı doğum oranı %51,5'ten %48,7'ye düşerken Arnavut annelerin doğum oranları %35,1'den %36'ya yükselmiştir. 1999 yılında, ülkeye giren Makedonların sayısı ülkeden çıkanlardan 193 daha fazladır (7 784'e karşılık 7 591). Arnavutlar içinse bu sayı 287'dir (2 146'ya karşılık 1 859). Arnavut topluluğu, genellikle en iyi tarım arazilerine sahip olan batı Makedonya'da yaşamaktadır.

En büyük iki dini grup toplam nüfusun yaklaşık %67'si ile Ortodoks Hıristiyanlar ve %30'u ile Müslümanlardır. Çoğu etnik Makedon Doğu Ortodoks Hıristiyanıdır. 1967 yılına dek kendi kendini idare eden bir Makedon Ortodoks kilisesi bulunmakla beraber, bu kilise Sırp kilisesi ve tüm kiliselerin kabul ettiği Doğu Ortodoksluğun dünyadaki lideri olan patrik tarafından kabul edilmemekteydi. Osmanlı döneminde ataları Müslümanlığa geçen Makedonlar Pomaklar veya Torbeşler olarak bilinmektedir. Arnavut azınlıkta Sünni Müslümanlar çoğunluktadır.

3.2. Doğal Kaynaklar ve Çevre

Makedonya, Balkanlardaki en küçük ülkedir ve batısındaki Arnavutluk'tan bir miktar daha küçük, Bulgaristan ve Yunanistan'ın ise dörtte birinden daha küçüktür. Avrupa anakarasında yalnızca Lüksembourg, Liechtenstein ve Slovenya bu ülkeden daha küçüktür.

Ülkenin büyük bölümü, özellikle de batı yarısı dağlıktır ve bu bölgelere ulaşım yoktur. Toplam alanın yalnızca %19,1'i ova olarak %1,9'u da su yüzeyi olarak sınıflandırılmaktadır. Makedonya'daki en yüksek dağ olan Golem Korab'ın yüksekliği 2 746 metredir. Dorukları 2 500 metrenin üzerinde olan altı dağ daha vardır. Ülkede sıklıkla küçük depremler meydana gelmektedir, bununla birlikte, Üsküp'ün büyük bölümünü yerle bir eden 1963 depreminden bu yana herhangi bir büyük hasar olmamıştır.

Vardar nehri Üsküp'ün kuzeybatısından başlayıp güneydoğusuna, Yunan sınırına doğru akar ve Selanik'de denize ulaşır. İklim karasaldır. Yazları uzun ve sıcak kışları kısa ve soğuktur.

Ülkede yaz turizmi için uygun çok sayıda göl bulunmaktadır. Bunların en popüler olanı Arnavutluk'la olan güneybatı sınırında yer alan Ohrid gölüdür. Ohrid tarihsel bir öneme sahiptir. Balkanlardaki ilk üniversite 11'inci yüzyılda bu bölge yakınında kurulmuştur ve bu alan zengin bir bitki ve vahşi yaşam çeşitliliğine sahip olup, bunlar arasında ünlü Ohrid alabalığı da bulunmaktadır. Göl, Makedonya'nın yakın zamandaki çok sayıda çevresel temizlik girişiminin odak noktası olmuştur. Bununla birlikte, ülkenin geriye kalan bölümünde, çevrenin korunması ile ilgili yapılan uygulamalar istikrarlı olmamıştır. Bunun en büyük nedeni finansman eksikliğidir.

3.3. Ulaşım ve İletişim

Karalarla çevrili bir ülke olarak, Makedonya ticaret yolları açısından komşularına bağımlıdır. Kuzey-Güney yolu yeterlidir ve Yugoslavya (Sırbistan-Karadağ) ve Yunanistan'la demiryolu bağlantılarına sahiptir. Bununla beraber batıda Arnavutluk ve doğuda Bulgaristan'la olan karayolu bağlantıları yetersizdir. 1990'lı yılların ortalarında Yunanistan tarafından uygulanan ekonomik ambargo sırasında bunun büyük bir dezavantaj olduğu ortaya çıkmıştır. Yugoslavya'daki savaştan dolayı Makedonya ihracatını Yunanistan veya Bulgaristan üzerinden AB pazarlarına yeniden yönlendirmiştir. 1998 sonlarında iktidara gelen Makedonya hükümeti doğu-batı yolunun ve demiryolu bağlantılarının geliştirilmesine yönelik adımlar atmıştır. Kumanova'dan Bulgaristan sınırına inşa edilmekte olan bir 55 km'lik yeni demiryolu Makedonya ve Bulgaristan demiryolu ağlarını birbirine bağlayacak ve bunlar da Arnavutluk ray sistemine bağlanacaktır.

1999 yılında, Kosova krizi nedeniyle, ülkede demiryolları ile yolcu ve yük taşımacılığında düşüş gözlenmiştir. Taşınan toplam yolcu sayısı 1998 yılında 1,72 milyondan 1,66 milyona düşmüş ve nakledilen mallarda da 2,69 milyon tondan 2,17 milyon tona azalma olmuştur. 2000 yılında bir canlanma olmuş, demiryollarıyla 1,86 milyon yolcu, 3,23 milyon ton yük taşınmıştır. Bununla birlikte, 2001'in ilk dört ayına ait veriler Makedonya'daki ekonomik istikrarsızlığın ve güvenlik durumunun bir kez daha demiryolu kullanımını olumsuz etkilediğini göstermektedir. Devlete ait demiryolu Makedonski Zeleznici (MZ), 233 km'si elektrikli olmak üzere 925 km'nin üzerinde uzunluğa sahiptir. Şirkete yıllardır tren eklemesi yapılmamış, yalnızca 1998 yılında 14 lokomotif eklenmiştir. Orta Avrupa'dan gelen ve Yugoslavya üzerinden Selanik tarafına giden ana hat aynı zamanda Üsküp'den de geçmektedir.

Makedonya 1999 yılı itibarıyla 144 km otoyol ve 584 km uluslararası "E" sınıfı yol olmak üzere 7 580 km'si tüm hava koşullarına uygun olan 12 165 km karayoluna sahiptir. Karayoluyla yük taşımacılığı 1984 yılından bu yana azalmıştır. 1994 yılında 1.5 milyar ton-km yük taşınmış, ancak 2000 yılında bu rakam 656 ton-km'de kalmıştır. Otobüs sayısı 1994 ve 1999 arasında 2 500'ün altında kalmış, ancak özel otobüslerin sayısı 348'den 433'e yükselmiştir. Ticari vasıta sayısı bu dönemde 9 500'ü özel olmak üzere 17 500'den 11 869'u özel olmak üzere 20 011'e yükselmiştir. Özel yolcu vasıtaları 1994 yılında 250 361'den 1999 yılında 275 514'e ulaşmıştır.

Ülkede Ohrid ve Üsküp (Petrovec) olmak üzere iki uluslararası havaalanı vardır ve bunlardan ikincisi yenilenmektedir. Ülkede iki ana havayolu mevcuttur. MAT 2000 yılından bu yana ulusal bandıralı taşıyıcı olmuştur. Avoimpex beş yolcu uçağına, MAT ise dört yolcu uçağına sahiptir. Havayoluyla mal taşımacılığı 1998 yılındaki 5 022 ton değerinden

1999 yılında 11 282 tona yükselmiş, yolcu sayısı da Kosova krizi sırasında artan kullanıma bağlı olarak 577 000'den 1 052 000'e yükselmiştir.

3.4. Telekomünikasyon

1999 yılında Makedonya'da 471 000 sabit telefon hattı bulunmaktadır. Bu rakam 100 kişi başına 23,4'lük bir yoğunluğa karşılık gelmektedir. (Benzer bir nüfusa sahip olan Slovenya'da 751 800 hat, yani her 100 kişiye 37,8 hat bulunmaktadır. Telefon hizmetleri 1999 yılında %30, 2000 yılında ise %4 artış göstermiştir. Telekomünikasyon operatörü, Makedonski Telekomunikacii (MT) Aralık 2000'de, hisselerinin %51'inin Macaristan Matav'a satılması konusunda anlaşmaya varılması üzerine özelleştirilmiştir.

2001 yılında, hükümet ikinci bir mobil telefon (GSM) lisansı için ihale davetinde bulunmuştur. MT'nin mobil hizmeti, Mobimak, 1995 yılında piyasaya girmiş ve güçlü büyüme sayesinde, firmanın toplam gelirin 1999 yılında %21 oranında katkıda bulunmuştur. Makedonya'da 2000 yılında 115 700 adet cep telefonu müşterisi vardır, yani her 100 kişi başına 5,72 mobil telefon düşmektedir.

MT'nin Internet hizmeti Mtnet, 1995 yılında 76 kullanıcıya sahipken, bu sayı 2000 yılında 9 854 olmuştur. Uluslararası Telekomünikasyon Birliğine (ITU) göre, 1999 yılında Makedonya'da 30 000 Internet kullanıcısı bulunmaktadır. Diğer bir deyişle her 10 000 kişiden 149 tanesi Internet kullanıcısıdır.

3.5. Enerji

Makedonya büyük ancak düşük kaliteli kömür yataklarına sahiptir. Bunlar arasında 1 milyar tonun üzerinde linyit rezervleri yer almaktadır. Metal işleme için gerekli olan antrasit ve kokun ithal edilmesi gerekmektedir.

Ülke petrol ihtiyacının tümünü demiryoluyla Yunanistan'dan ithal etmekte ve bunu Üsküp'deki Okta rafinerisinde işlemektedir. Ülkeye uygulanan Yunan ambargosu sırasında teslimatlar durmuş, enerji-yoğun endüstri sektörlerin üretimlerini azaltması gerekmiştir. Ekim 1999'da Makedonya rafinerisindeki hisselerin büyük bölümü liderliğini Yunanistan'ın Hellenic Petroleum şirketinin yaptığı bir konsorsiyuma satılmıştır. Konsorsiyum, Selanik'ten Üsküp'e 220 km'lik bir boru hattının yapılması için 150 milyon dolar tutarında yatırım yapma sözü vermiştir. Aynı zamanda bu konsorsiyum rafineriyi yenilemek ve tüm Makedonya içerisinde bir petrol istasyonları ağı inşa etmek amacındadır. 1995 yılında tamamlanan ve Rusya doğal gazını Bulgar sınırından Üsküp'e taşıyan bir boru hattından da az miktarda gaz ithal edilmektedir.

Makedonya 2000 yılında 6,8 gwh enerji üretmiştir. Bunun 1,2 gwh'si hidroelektrik enerji santrallerinden, 5,6 gwh'si ise termoelektrik istasyonlarından elde edilmiştir. Devlet elektrik kurumu, Elektrostopanstova na Makedonija ESM, 1998 yılında elektrik ihraç ederken, 2000'lerin ortalarında yaşanan kuraklık ve artan tüketim ile ve Negotino'daki yedek termoelektrik tesisinin işletilmesinin yüksek maliyeti nedeniyle, bu yıl Bulgaristan'dan 514 milyon kwh enerji ithal etmek zorunda kalmıştır.

Dünya Bankası ülkede bulunan çok sayıda hidroelektrik santralinin yenilenmesi için finansman sağlamaktadır. 1997 yılında Makedonya, bir Çin firmasıyla birlikte Treska nehri üzerinde büyük bir baraj inşa etmeye başlamıştır. Kozjak'taki proje Makedonya'nın Tayvan'ı resmi olarak tanıması üzerine engellenmiştir. Söz konusu proje, tamamlandığında Balkanların en büyük hidroelektrik tesislerinden biri olabilecektir.

4. DIŞ TİCARET

Makedonya Dış Ticaret Değerleri (milyon \$)

Yıllar	İhracat	İthalat	Denge	Hacim
1997	1 201	1 589	-388	2 790
1998	1 292	1 713	-421	3 005
1999	1 192	1 602	-410	3 067
2000	1 319	1 875	-556	3 194
2001	1 153	1 574	-421	2 727
2002	1 110	1 830	-720	2 940

Kaynak: The EIU, Macedonia, Country Report June 2003

Makedonya'nın ihracat gelirleri 1990-94 yılları arasında eski Yugoslavya'nın dağılmasının etkileri, Sırbistan-Karadağ üzerinde ticari yaptırımların uygulanması ve 1994 başında Yunanistan tarafından uygulanan ticari ambargo nedeniyle çöküntüye uğramıştır. Bu dönemin ardından, hem ticari yaptırımların hem de Yunan ambargosunun 1995 yılında kaldırılmasına karşın ülkenin ihracat gelirleri yavaş bir Şekilde artmıştır. 1999'daki Kosova çatıŐması da ihracat üzerinde olumsuz bir etki yaratmıştır. 2000 yılında ihracat 1999 yılına göre %11 artış göstererek 1,32 milyar Dolara yükselmiş ve ithalat yüksek uluslararası petrol fiyatlarının etkisiyle %18 artış gösterip 2,09 milyar Dolara ulaşmıştır. 2001 yılında dış ticaret açığı 533 milyon Dolara kadar yükselmiştir. 2002 yılında ihracatın 1,1 milyar Dolara düşmesi ve ithalatın 1,96 milyar Dolara çıkması sonucunda ticaret açığı büyüyerek 850 milyon Dolara ulaşmıştır.

Başlıca Ürünler İtibarıyla Makedonya'nın Dış Ticareti (2002)

İhracat (Fob)	Milyon dolar	İthalat (Cif)	Milyon dolar
Çeşitli mamuller	388,3	Makine ve ulaşım ekipmanı	406,9
Sanayi ürünleri	315,0	Sanayi ürünleri	264,1
İçecekler ve tütün	124,8	Gıda ürünleri	246,0
Gıda ürünleri	74,7	Yakıt ve yağlar	240,6
Makine ve ulaşım ekipmanı	73,8	Kimyasallar	210,9
Kimyasallar	69,3	Çeşitli mamuller	112,4
Yakıt dışındaki hammaddeler	35,4	Yakıt dışındaki hammaddeler	50,0
Yakıtlar & yağlar	25,1	İçecekler ve tütün	18,0
Diğerleri hariç toplam	1 112	Diğerleri hariç toplam	1 962

Kaynak: The EIU, Macedonia ,Country Profile 2003

2001 yılında, demir ve çelik (toplam ihracatın %7,3'ü) 84 milyon Dolar ile lider ihracat malı haline gelmiŐtir. Diğer taraftan erkek ve kadın giyim ürünleri diğer iki önemli ihracat kalemi olmuştur. Bu ürünlerin ihracat değeri 116 milyon Dolar ve toplam ihracattaki payı % 10,1'dir. Diğer başlıca ihracat ürünleri arasında çinko ve tütün yer almaktadır. İthalatta ise önemli ürünler 2001 yılında ham petrol (tüm ithalatın %7'si), petrol (%2,3) ve binek arabaları (%1,8) olmuştur.

Yugoslavya geleneksel olarak Makedonya'nın en büyük ticaret ortağı olmuştur. Ekim 2000'de Yugoslavya'daki rejim deęiŐiklięinin ardından ihracatta gerçekteŐen %31'lik artış Makedonya'nın Yugoslav pazarına dönüşünü yansıtmaktadır. 2000 yılının ilk yarısından bu

yana, Yugoslavya, Makedonya'nın en büyük ihracat pazarı olarak Almanya'nın yerini almıştır.

Makedonya'nın İthalatında Başlıca Ürünler

GTİP	ÜRÜN ADI	Değer (2001, milyon ABD\$)	Ortalama Yıllık Büyüme (1997-2001, %)	Yıllık Büyüme (2000-2001, %)	Ortalama Yıllık Dünya İthalat Artışı 1997-2001, %)	Dünya İthalatında Payı (2001, %)	Dünya İthalatında Sıralaması (2001)
27	Mineral Yakıtlar,Mineral Yağlar ve Mustahsalları	233,947	10	-19	13	0.0	98
84	Kazan, Makina ve Cihazlar, Aletler, Parçaları	137,228	2	-9	3	0.0	124
85	Elektrikli Makina ve Cihazlar, Aksam ve Parçaları	80,843	6	-19	8	0.0	126
87	Motorlu Kara Taşıtları	65,205	-5	-55	4	0.0	129
2	Etlere ve Yenilen Sakatat	48,835	3	-1	1	0.1	53
39	Plastik ve Plastikten Mamul Eşya	48,205	-2	-10	4	0.0	111
30	Eczacılık Ürünleri	42,869	2	-2	13	0.0	105
48	Kağıt ve Karton	41,829	0	-10	2	0.0	104
72	Demir ve Çelik	32,878	-21	-31	-1	0.0	108
90	Optik,Fotograf,Sinema, Olcu,Kontrol,Ayar Cihazları,	26,905	3	-25	7	0.0	105
44	Agac ve Agactan Mamul Eşya	24,369	0	-41	0	0.0	87
73	Demir veya Çelikten Eşya	23,147	2	-29	1	0.0	127
33	Ucucu Yağlar,Rezinoitler	21,413	2	-9	5	0.1	97
94	Mobilyalar,Aydınlatma,R reklam Lambaları	20,077	11	3	8	0.0	100
17	Seker ve Seker Mamulleri	17,731	-27	12	-3	0.1	103
15	Hayvansal ve Bitkisel Yağlar	17,203	-5	13	-7	0.1	102
29	Organik Kimyasal Mustahsallar	17,057	-19	-17	6	0.0	100
10	Hububat	16,403	-27	-22	-4	0.0	112
	TOPLAM (Diğerleri dahil)	1,687,600	0	-19	4	0.0	120

Kaynak: ITC Trademap

Diğer taraftan ülkenin AB ile ticareti 2000 yılında artmaya başlamıştır. Bu durumun AB'nin batı Balkanlar için ticari tercihlerinin genişlemesinin ve Kasım 2000'de Makedonya ile bir Stabilizasyon ve Birlik Anlaşmasının (SAA) imzalanmasının bir sonucu olarak devam etmesi beklenmektedir. 2002 yılında AB ülkelerinin Makedonya'nın ihracatındaki payı %50,7 ve ithalatındaki payı %45,3'dir.

Başlıca Ticari Partnerleri, 2002

İHRACAT	Toplam İhracattaki payı (%)	İTHALAT	Toplam İthalattaki payı (%)
Sırbistan ve Karadağ	22,1	Almanya	14,3
Almanya	21,0	Yunanistan	12,1
Yunanistan	10,4	Sırbistan ve Karadağ	9,4
İtalya	7,1	Slovenya	6,6
ABD	7,0	Bulgaristan	6,5

Kaynak:EIU-Economist Intelligence Unit, Macedonia, Country Profile 2003

Makedonya 4 Nisan 2003'te Dünya Ticaret Örgütüne katılmıştır. Anlaşmayla hammaddeler, aramallar ve bilgisayarlar gümrük vergisinden muaf olabilecektir. Ayrıca tarım ürünlerinde de vergi oranları %80 den %20-65 oranlarına çekilmiştir. Makedonya halihazırda Sırbistan ve Karadağ, Bulgaristan, Türkiye, Hırvatistan, Slovenya,Ukrayna, Avrupa Serbest Ticaret Alanı (EFTA) ve AB ile serbest ticaret anlaşmalarına sahiptir. Makedonya 2002-2003 yılları arasında Arnavutluk, Bosna Hersek ve Romanya ile çeşitli ticari anlaşmalar imzalamıştır.

5. MAKEDONYA İLE TÜRKİYE ARASINDAKİ EKONOMİK VE TİCARİ İLİŞKİLER

5.1. İkili Ticaret

Türkiye-Makedonya Dış Ticaret Değerleri (1 000 \$)

Yıllar	İhracat	İthalat	Denge	Hacim
1996	74 250	31 713	42 537	105 963
1997	77 392	30 216	47 176	107 608
1998	68 190	13 236	54 954	81 426
1999	93 669	7 877	85 792	101 546
2000	107 764	10 470	97 294	118 234
2001	89 816	9 116	80 700	98 932
2002	100 500	14 900	85 600	115 400

Kaynak:DTM

Makedonya'ya olan ihracatımız son beş yılda 1998 yılı dışında artış gösterirken bu ülkeden ithalatımızda ise 1997 yılından sonraki yıllarda düşme gözlenmiştir. 2000 yılında iki ülke arasındaki dış ticaret hacmi 118 milyon dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. 2001 yılı ihracatımız 89,8 milyon dolar olarak gerçekleşirken, 2000 yılı ihracat rakamına göre %16,6'lık bir azalma kaydedilmiştir. İthalatımız ise 2001 yılında 2000 yılına göre % 12,9 oranında azalmış ve 9,1 milyon dolar seviyesine düşmüştür. İki ülke arasındaki dış ticaret

hacmi 2001 yılında %16,8 azalmayla 98,9 milyon dolar olmuştur. 2002 yılında ihracat ve ithalattaki artışla dış ticaret hacmimiz 115 milyon dolara yükselmiştir.

Makedonya'ya olan ihracatımız 1997 yılında % 2,4 oranında artmış, 1998'deki % -11,8'lik azalmanın ardından 1999 yılında %37,3 ve 2000 yılında % 14,6 oranlarında artış gerçekleşmiştir. 2001 yılında ihracatımız % 16,6 oranında azalmış, 2002 yılında ise % 10,6 oranında artmıştır. Makedonya'ya olan ihracatımız genelde sanayi ürünlerinde yoğunlaşmıştır.

Ihracatta Önem Arz Eden Ürün Grupları (2002, dolar)

Gtip No	Ürün Adı	Değer
08	Yenilen meyvalar	7 562 346
85	Elektrikli makina ve cihazlar	6 366 814
39	Plastik ve plastik mamülleri	6 022 924
60	Örme eşya	4 856 052
48	Kağıt ve karton	4 821 408
84	Kazan, Makina ve cihazlar	4 809 718
76	Aluminyum ve aluminyum eşya	4 718 596
19	Hububat, un, nişasta, süt müstahzarları	4 400 298
94	Mobilyalar,aydinlatma cihazları	4 343 217
57	Halilar ve diğer dokumaya elverişli maddeden yer kaplamaları	4 339 584
73	Demir veya çelikten eşya	3 890 085
52	Pamuk	3 086 574
63	Mensucattan mamul diğer	2 952 986
44	Ağaç ve ağaçtan mamul eşya;odun kömürü	2 347 118
17	Şeker ve şeker mamulleri	2 297 837
18	Kakao ve kakao müstahzarları	2 169 570
07	Yenilen sebzeler ve bazı kök ve yumrular	2 109 043
87	Motorlu kara taşıtları,	2 082 354
34	Sabunlar,yüzey aktif organik maddeler,	1 979 390
70	Cam ve cam eşya	1 913 824

Kaynak:DTM

Makedonya'dan ithalatımız 1997 yılında % 4,7 azalmış, 1998 yılında % 56,1 oranında bir düşüşle 13,2 milyon dolar seviyesine gerilemiştir. 1999 yılında da ithalatımızdaki azalma devam etmiş ve % 40,4 oranında azalma ile 7,8 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. İthalatımız 2000 yılında % 32,9 luk artışla 10,4 milyon dolar seviyesine ulaşmıştır. 2001 yılında ise ithalatımız %12,9 oranında daralmıştır. 2002 yılında ithalatımız %38,8 oranında artmıştır.

İthalatta Önem Arz Eden Ürün Grupları (2002, dolar)

Gtip No	Ürün Adı	Değer
79	Çinko ve çinkodan eşya	4 066 735
21	Yenilen çeşitli gıda	2 534 240
41	Ham postlar, deriler	1 978 031
78	Kurşun ve kurşundan eşya	1 833 868
84	Kazan, makina ve cihazlar	1 000 626
60	Örme eşya	750 570
72	Demir ve çelik	749 907
85	Elektrikli makina ve cihazlar	688 983
70	Cam ve cam eşya	289 829
29	Organik kimyasal müstahsallar	179 784
87	Motorlu kara taşıtları	154 357
76	Aluminyum ve aluminyum eşya	149 048
44	Ağaç ve ağaçtan mamul eşya	80 640
09	Kahve, çay, paraguay çayı ve baharat	80 000
26	Metal cevherleri, cüruf ve kül	57 496
64	Ayakkabılar, getrler, tozluklar vb eşya ve aksami	37 561
98	Harp silahları	36 552
51	Yün, kil, at kılı; bunların iplik ve dokumaları	30 049
69	Seramik mamulleri	26 284
61	Örme giyim eşyası ve aksesuarları	25 914

Kaynak:DTM

5.2. Türkiye ve Makedonya Arasındaki Mevcut Anlaşma ve Protokoller

Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması	17.03.1994
Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması	14.07.1995
Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması	16.06.1995
Karma Ekonomik Komisyon 1. Dönem Protokolü	29.08.1996
Karma Ekonomik Komisyon 2. Dönem Protokolü	11.03.1998
Serbest Ticaret Anlaşması	07.09.1999
Karma Ekonomik Komisyon 3. Dönem Protokolü	03.07.2002

5.3. Türkiye- Makedonya Serbest Ticaret Anlaşması

Türkiye ile Makedonya arasındaki Serbest Ticaret Anlaşması, 7 Eylül 1999 tarihinde imzalanmıştır. 25 Temmuz 2000 tarihli, 24120 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan ve 1 Eylül 2000 tarihinden itibaren yürürlüğe giren sözkonusu Anlaşma ile birlikte Türk ihracatçıları da Makedonya’da AB ülkelerinin sahip olduğu tercihli rejimden faydalanmaktadır.

Sözkonusu Anlaşma uyarınca, tarafların, GATT 1994 ve Dünya Ticaret Örgütü (WTO) hükümlerine uygun olarak en geç 1 Ocak 2008 yılında sona erecek bir geçiş dönemi sonunda bir Serbest Ticaret Alanı oluşturmaları öngörülmektedir. Anlaşmanın yürürlüğe girmesi ile her iki taraf da hassas ürünler dışında sanayi ürünlerinde yürürlükte olan gümrük vergileri ve eş etkili vergilerini kaldırmıştır.

Hassas ürün listelerine ilişkin olarak, her iki ülke karşı taraf menşeli ürünlere uyguladığı gümrük vergilerini aşağıdaki takvime göre aşamalı olarak kaldıracaktır.

Buna göre bir kısım ürünlerde Türkiye menşeli ürünlere uygulanan vergiler; Anlaşmanın yürürlüğe girdiği tarih itibariyle temel vergilerin %80'ine, 1 Ocak 2000'de temel vergilerin %60'ına, 1 Ocak 2001'de temel vergilerin %40'ına 1 Ocak 2002'de temel vergilerin %20'sine indirilmiştir. 1 Ocak 2003'de tamamen sıfırlanmıştır.

Diğer Türkiye menşeli ürünler için gümrük vergisi, Anlaşmanın yürürlüğe girdiği tarih itibariyle temel vergilerin %90'ına indirilmiş, 1 Ocak 2006'da temel vergilerin %60'ına, 1 Ocak 2007'de temel vergilerin %30'una indirilecek, ve 1 Ocak 2008'de tamamen sıfırlanacaktır.

6. PAZAR İLE İLGİLİ BİLGİLER

6.1. Dış Ticaret Mevzuatı

Ülkede dış ticaret işlemleri Dış Ticaret Faaliyetlerine Dair Kanun ile düzenlenmiştir. Malların ithalatı ve ihracatı dış ticaret ile iştigal etmek amacıyla tescil edilmiş tüzel kişilerin vereceği gümrük beyannamesine dayalı olarak yapılır.

İthalat yapılırken ithalatçı, ithalat işlemine ilişkin finansman koşulları, kaynak ve araçlarını beyan etmek zorundadır. Ödeme için gerekli dövizin mevcut olduğunu ispatlamak üzere gümrük beyannamesinin yanısıra yetkili bir bankadan bir belge sunulmalıdır. Yalnız aşağıdaki hallerde belge aranmaz:

- Telafi amacıyla ithalat,
- İhracat amacıyla ithalat,
- Aynı malların daha yüksek katma değerle ihracatı amacıyla ithalat,
- İhracat ile ödenmiş ithalat,
- Finansal kiralama(leasing) ile ithalat,
- Geçici ithalat,
- Diplomatik ve konsolosluk birimlerinin ithalatı,
- Fuar ve sergiler için geçici olarak ithalat,
- Numuneler ve reklam malzemeleri ithalatı
- Ödeme anlaşmasına dayalı malların ithalatı.

İthalattaki miktar kısıtlamaları 31 Aralık 1996 tarihinden itibaren kaldırılmıştır.

Ülkede ithalatın % 95 i herhangi bir kısıtlamaya ya da izne tabi değildir. Bununla beraber çeşitli amaçlarla bazı malların ithalatı değişik şekil ve derecede kontrol altında tutulmaktadır.

Çeşitli ürünler için hazırlanan gümrük listelerine farklı uygulamalar yapılmaktadır, buna göre:

Liste LB de yeralan veya bu kapsamda değerlendirilen malların ithali serbesttir.

Liste LB1 de yeralan malların ithali Tarım Bakanlığı'nın müsadeseine tabidir. Bu mallar buğday, mısır, pirinç, bazı sebzeler ve Makedonya'da yetiştirilen bazı diğer tarımsal ürünlerdir. Amaç tarımsal üretimi korumak olarak ifade edilmektedir.

Liste LB3 de yer alan mallar ise sağlık, veteriner veya bitki koruma amaçlı kalite belgesi gerektiren veya menş e ÷lkede satışı yasak olan mallardır. Sözkonusu ürünler kalite garanti belgelerinin onaylanması veya özel olarak ithaline izin verilmesi halinde ithal edilebilirler.

Liste LB7 ise hükümetin özel izni ile ithali mümkün olan malları kapsamaktadır. Bu iznin verilmesi veya verilmemesi hükümetin inisiyatifindedir. Halen bu listede sadece ham deri bulunmaktadır.

Liste D ise uluslararası anlaşmalar kapsamında ticareti özel hükümlere bağlanan malları kapsamakta olup, bu ürünleri gerçek ya da tüzel kişilerin ithalatına izin verilmez. Bunlar silah cephane, patlayıcı malzemeler, sanat ürünleri, narkotik maddeler, vb mallardır.

Diğer taraftan çeşitli endüstriyel ürünler ile tarımsal mallar da kalite ve sağlık bakımından incelemeye tabi olup, ithalat izni ancak incelemenin olumlu sonuçlanmasına bağlıdır.

Bir diğer ithalat türü de malların işlenip tekrar ihraç edilmek amacıyla üretim sürecine bağlı olarak , 6-12 ay süre ile geçici olarak ithal edilmesidir. Bu kapsamda bazı ham maddeler ile yarı mamuller geçici olarak ithal edilebilir. Ayrıca uzun dönemli imalat işbirliği anlaşması imzalanmış ise, ilgili şirket bu anlaşmanın geçerli olduğu süre boyunca ithal edilmesi gereken mallar bakımından ithalat rejiminin olağan hükümlerine tabi olmaz.

Makedonya'da ihracat serbest olmakla birlikte, LB1, LB3, LB7 ve D kapsamındaki malların ihracatında ilgili Bakanlıklardan lisans alınması gereklidir.

Ayrıca Makedonya ile Avrupa Birliği arasında imzalanan anlaşmalara göre bazı demir-çelik ürünleri ile çeşitli kategorilerde yer alan tekstil ürünleri için, çifte kontrol sistemi kapsamında, AB ÷lkelerine ihracat esnasında özel bir lisans alınması gereklidir.

Makedonya ile ABD arasındaki ikili anlaşmalar gereğince de bazı tekstil ve tekstil ürünleri ihracatında Makedonya Gümrük İdaresi tarafından "Visa-seal" adı verilen bir tür izin belgesi düzenlenmektedir.

6.2. Kambiyo Mevzuatı

Makedonya'da Kambiyo sistemi ile işleyişi "Döviz İşlemleri Kanunu" ile düzenlenmiştir.

Makedonya'nın para birimi Makedonya Dinarıdır (MKD). Bankalar ile diğer mali kuruluşların döviz işlemlerini Merkez Bankası (NBRM) ve yurtdışındaki firmaların benzer faaliyetlerini de Maliye Bakanlığı yürütmeye yetkilidir.

Dinar'ın "iç konvertibilitesi" sağlanmıştır; yani döviz karşılığında dinar alınabilmektedir. "Dış konvertibilite" yani Dinarın uluslararası döviz piyasalarında kambiyo işlemlerine tabi olması ise henüz mümkün değildir.

Makedonya'da 19 Haziran 1998 tarihinden geçerli olmak üzere kambiyo işlemleri serbest bırakılmıştır.

Yurtdışına çıkışta azami 5000 Dinar ve 1000 Alman Markı vatandaşlar tarafından birlikte götürülebilir. Ticari amaçlı seyahatlerde ise banka belgesinde kayıtlı miktar çıkartılabilir.

Hem özel hem de tüzel kişiler yerli para cinsinden veya döviz üzerinden hesap açabilir ve 20 Nisan 1991'den sonra açılmış döviz hesapları serbest tasarruf edilebilir.

İthalatta ödemeyi yapacak olan bankaya sözleşme, fatura veya gümrük beyannamesinin ibrazı şarttır. Genel olarak ödeme ancak mal ithal edildikten sonra yapılır; bu süre 180 günden fazla olamaz. 28 Şubat 1997'den itibaren sadece teçhizat ve yedek parçalar, bazı temel tüketim malları ile dış kredi ile finanse edilen mallar için önceden ödemeye izin verilmektedir. Hammaddeler de bu hükme tabidir.

İhracat işlemlerinde ise krediye bağlı olmayan tüm gelirin ihracat tarihini izleyen 70 gün içinde ihracatçı tarafından Makedonya'ya getirilmesi gerekmektedir. Mal ve hizmet ihracatı haricindeki alacaklarda ise paranın alacağın vade tarihini izleyen 60 gün içinde Makedonya'ya getirilmesi şarttır.

İhracatçılar döviz ülkeye getirdikten sonra dört işgünü içinde döviz piyasasında satmak veya yurtdışında ödeme yapmak için kullanmak ya da daha sonra döviz piyasasında satmak üzere 90 gün boyunca bankada tutmak hakkına sahiptir.

6.3. Gümrük Rejimi ve İthalatta Alınan Vergiler

Makedonya'da gümrük işlemleri "Gümrük Kanunu" ile düzenlenmiştir. Kanun Dünya Ticaret Örgütü Harmonize Sistemi ile bütünüyle uyumlu olup AB Nomenklatörü'ne de %90 intibak sağlamıştır.

Gümrük Kanunu ile gümrük işlemlerinin niteliği, türü, kapsamı, gümrük alanı, gümrük kapısı ve ilgili personelin tanımları, görevleri, vb. belirlenmiştir.

Kanun ile daha önceden mevcut olan farklı ödemeler kaldırılıp, tek bir gümrük oranı üzerinde birleştirilmiştir. Ayrıca oranlarda da indirimle gidilerek dış ticaretin serbestleşmesi yolunda önemli bir adım atılmıştır.

a) Antrepo Rejimi

Gümrük Antrepoları ithal edilen malların gümrük işlemleri tamamlanıncaya kadar tutulduğu yerler olup, bekleme süresi azami 30 gündür; istisnai durumlarda bu süre 15 gün daha uzatılabilir.

Umumi Antrepolar ithal edilen malların, antrepo belgesi ibraz edilmesi kaydıyla, gümrük resmi ödenmeden azami 1 yıl tutulduğu yerlerdir; istisnai hallerde bu süre uzatılabilir.

Bunun dışında ithalatçılar ithal ettikleri malları Gümrük İdaresi'nin onayı ile fiktif antrepolarda tutabilir.

Makedonya TIR Konvansiyonu'na ve ATA Karneleri Konvansiyonu'na taraftır. Ülkede serbest bölge bulunmamaktadır.

b) İthalatta Alınan Vergiler

Gümrük Vergileri

Gümrük Vergisi ithal edilen malların değeri üzerinden (ad valorem), ancak cif kıymeti hesaplanarak, tahsil edilir. Ortalama vergi oranı %11 civarındadır. Ülkede 7 vergi dilimi

mevcut olup, genellikle oranlar %0 ile %35 arasındadır. Mal grupları itibariyle oranlar aşağıdadır:

Hammaddeler	0 - %8
Makine ve teçhizat	%5 - %20
Tüketim malları	%15 - %35
Tarımsal ürünler	%20 - %60

Diğer bazı ürünlerin gümrük vergi oranları şöyledir:

Çikolata	: % 50
Süt, peynir, domuz eti ve ürünleri	: % 35
Narenciye, buğday, şeker, şarap, bira	:% 20-25

Ayrıca eski Yugoslavya ülkeleri ile imzalanan serbest ticaret anlaşmasına göre bazı mallarda belirli bir tarife kontenjanları (kota) mevcut olup, bu kontenjan dahilinde ithalat gümrük vergisinden muaftır.

Prelevman (Özel İthalat Vergisi): Gümrük vergisinden muaf olanlar dışındaki bazı mallar üzerinden alınmaktadır. Oran genellikle %7,5 olup, bazı mallar için %7,5 oranında ek yapılmaktadır. Bununla birlikte et ve et ürünleri, balık ve balık ürünleri, tereyağı ile ilaçlar, maden cevherleri, tohumlar, tarımsal ilaçlar için vergi oranı daha düşüktür.

Satış Vergisi: İthalatta ithalatçıdan alınır. Vergi matrahı malın cif değeri, gümrük vergisi ve ithalatta ödenen diğer vergilerin toplamıdır. Vergi oranı genelde %25'dir. Ancak yatırım malları, bazı taşıt araçları, tarımsal makine ve teçhizat, bilgisayarlar, kitaplar, defterler, vb. gibi mallarda oran % 5'tir.

Belgelendirme Harcı: Vergiden muaf olsun olmasın tüm dış ticaret işlemleri üzerinden alınır ve %1 oranındadır.

6.4. İthalatta Gerekli Belgeler

Makedonya'ya ihracatta uluslararası ticari teamüllere uygun belgeler gereklidir. Bu belgeler aşağıdadır:

Gümrük Beyannamesi: Hamule senedi/Havayolu konişmentosu: İthalatçının ve nakliyecinin isteğine göre düzenlenir. İsmeye veya emre olabilir.

Ticari fatura: Belirlenmiş bir biçimi yoktur. Asgari iki nüsha hazırlanması gerekir, ilave nüsha istenebilir. Malların tanımı, işaret ve adetleri, brüt ve net ağırlıkları, ambalaj sayısını, menşe ülkeyi ve istenilen diğer bilgileri kapsamalıdır. İhracatçı tarafından imzalanması gerekir;

Menşe Şehadetnamesi

İthalat Lisansı	: Bazı mallar için gereklidir.
Çeki Listesi	: Zorunlu bir belge değildir.
Proforma Fatura	: İthalatçı talep edebilir.
Sigorta poliçesi	: Olağan kurallar geçerlidir.

6.5. Ambalajlama, Markalama ve Etiketleme

Ülkede, malların etiketlenmesi konusunda özel düzenlemeler mevcut değildir; ancak genel olarak yanlış anlamalara ve/veya yanlışlara yol açacak ifadeler için izin verilmez. Malın menşe ülkesinin belirtilmesi istenir ve yanlış menşe belirtilmesi yasaktır.

Makedonya Ürün İşaretleme Birliği (EAU-MAC) Mayıs 1994'ten bu yana EAN üyesidir. İhraç edilen tüm malların barkod (bar code) sistemine göre işaretleme zorunludur.

6.6. Temsilcilik, Şube ve İştirak Açma

Ülkede açılan bir temsilcilik Makedonya Temsilcilik Sicili'ne tescil edilerek faaliyetine başlayabilir. Ticaret Sicili'ne verilmesi istenen belgeler şunlardır:

- Firmanın unvanı ve ikametgahı,
- Şubenin ismi ve tescil yeri,
- İşin niteliği,
- Şubedeki çalışanların tam adedi.

Ayrıca aşağıdaki konularda hem asıl hem de onaylanmış kopyalar şeklinde belgelerin ibrazı istenir:

- Özel veya tüzel yabancı kişinin kendi ülkesindeki sicil kaydı,
- Temsilciliğin iş programı,
- Temsilciliğe ilişkin olarak yetkili yabancı kişinin tescili beyanı,
- Temsilcilik müdürünün atanma kararı,
- İstihdam edilecek Makedonya vatandaşlarına ilişkin bilgi,
- İşin niteliğine göre yetkili Makedonya Kamu Kuruluşunun izni.

Temsilcilik yabancı büro açılmasına dair mevzuata göre şube açabilir.

Şube açılması için yabancı şirketin müseccel adresi bulunan ülkede iki yıldır faaliyet göstermekte olması zorunludur. Yabancı şirket birden fazla şube açarsa, esas olan tescil başvurusunda gösterilmelidir.

Yabancı şirket, şube aracılığı ile, tüm faaliyetleri yürütmek, borç altına girmek, yargı organları önünde işlem yapmak vb. gibi haklara yerli şirketlerle aynı koşullar altında, sahiptir.

Temsilcilik ve şube açılması için tescil mahkemesi kararı gereklidir.

6.7. Reklam ve Tanıtım

Ülkede tüketim mallarının tanıtımında radyo, televizyon ve billboardlar kullanılmaktadır. Ülkenin çok kültürlü yapısının bir sonucu olarak, ağırlık Makedonca'da olmakla birlikte Arnavutça ve Türkçe yayın da mevcuttur. Yerel televizyon kanallarından yabancı programlar İngilizce olarak Makedonca alt yazılı olmak üzere yayınlanmaktadır. Makedonya'da uydu anteni ile yabancı televizyon kanallarını izlemek mümkündür. Türk televizyon kanalları ise özellikle Türk ve Arnavut kökenli halk tarafından izlenmektedir. Bu önemli bir noktadır Çünkü, Türk kanallarında yayınlanan reklamlar, tüketicinin ilgisini çekmekte ve bu ürünlere olan ilginin artmasına neden olmaktadır. Türk ihracatçıları,

Türkiye'de televizyon kanallarında gösterilen reklamlarla tanıtılan ürünlerin Makedonya'da pazarlanmasında önemli problemle karşılaşmayacaklardır.

Ülkede Makedonca, Arnavutça ve Türkçe ve diğer dillerde yayınlanan birçok gazete ve dergi bulunmaktadır. Ülkede çok sayıda yabancı uyruklu kişiler bulunmasından dolayı yabancı gazete ve dergi satılmaktadır. Halk bu gazete ve dergilerde yayınlanan ilanların da etkisi altında kalmaktadır.

Üsküp'te caddelerde çok sayıda Billborda rastlanmaktadır. Ülkede Billbordlar etkili bir reklam aracıdır.

6.8. Standartlar

Ülkede bazı tarımsal mallar ile sınai ürünlerde kalite kontrol belgesi aranmaktadır.

Makedonya'da teknik düzenlemeler ile zorunlu sertifikasyona tabi tutulan mallar için Makedonya Standartları' na uygunluk belgesi istenmektedir. Bu tür belgeler Makedonya Cumhuriyeti Standartlar ve Metroloji Enstitüsü veya ilgili bakanlık tarafından yetkilendirilen kurumlardan alınacak testler sonucunda verilir.

Raporu veren laboratuvarın, Makedonya Cumhuriyeti Standartlar ve Metroloji Enstitüsü veya yetkili sertifikasyon organizasyonları ile karşılıklı test sonuçlarının tanınması anlaşmasına sahip olması gerekmektedir. Bunun yanında kurumun uluslararası sertifikasyon sistemi üyesi veya kontrolü altında olması, Avrupa Birliği Komisyonu tarafından tescil edilmiş veya Standartlar Enstitüsü tarafından yetkili kılınmış olması gerekmektedir.

Makedonya Standartları genellikle Alman DIN normlarına dayalıdır. İlaç, elektrik malzemeleri gibi insan hayatı için önemli konularda mutlaka standarta uygunluk arandığı, diğer ürünlerde ise giderek kapsayıcı olacak bir uygulama yürütüldüğü bilinmektedir.

Makedonya'nın ilgili kurumu ile TSE (Türk Standartlar Enstitüsü) arasında işbirliği mevcut olmakla birlikte, TS Belgesinin otomatik olarak tanınması anlaşması mevcut değildir; ancak TS Belgeli bir malın güçlüğüle karşılaşmayacağı ifade edilmektedir.

6.9. Fikri ve Sınai Mülkiyet

Makedonya 1993'den beri Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü'ne (WIPO-World Intellectual Property Organization) üyedir. Makedonya ayrıca Patent İşbirliği Antlaşması, Paris Konvansiyonu, Madrid Anlaşması ve Lahey Anlaşması gibi uluslararası sözleşmelere de taraftır.

Sınai mülkiyete ilişkin idari işlem ve usuller Makedonya Cumhuriyeti Sınai Mülkiyetin Korunması Bürosu tarafından yürütülmektedir. İcatlar, değişiklikler, resimler, çizimler, markalar ve hizmet markaları Büro'nun görev kapsamındadır. Yurtdışında alınmış koruma belgeleri de Makedonya'da bu büro aracılığı ile korunmaktadır.

Patentler 20 yıl için verilir ve yenilenebilir. Ticari marka gerekli ücretin ödenmesi durumunda, istenilen süre kadar koruma altına alınmaktadır. Genellikle 10 yıllık dönemler halinde koruma sağlanır. Ticari marka 5 yıl kullanılmazsa, koruma iptal edilir.

6.10. Yatırımların Teşviki

Makedonya yabancı yatırımcılar için son derece olumlu şartlara sahip bir ülkedir. Yabancı yatırımcı ülkede faaliyet gösteren yerli yatırımcı ile aynı haklara sahiptir. Ayrıca yabancılar için her bir yatırım veya sermaye temin anlaşmasında açık olarak belirtilmek üzere ilave haklar öngörülmektedir. Yabancı Sermaye Kanunun'da yabancı yatırımcıların temel hakları şu şekilde sıralanmaktadır.

- Yatırıma dönüştürülmüş sermaye ile orantılı olarak kazançtan istifade etme ve bunların serbestçe transferi veya başka yatırımlara dönüştürülebilmesi,
- Yatırım anlaşmasında açıkça belirtilmesi halinde yatırım mallarının yatırımcıya iadesi,
- Bir yatırım için kullanılan paranın tekrar ilgili ülkeye transferine müsaade edilmesi,
- Yatırımdaki sermaye oranına bağlı olarak yönetim ve idareye katılma,
- Firmanın tüm kayıtlarını serbestçe inceleme ve teftiş yetkisi,
- Yabancı sermaye, karma sermayeli bir yatırımda kullanılmışsa net aktiflere katılma ve bunların tekrar ilgili ülkeye transferi.

1) Yatırım Anlaşması

Yabancı yatırımcının hakları yürürlükteki uygulamalara göre yatırım anlaşmasında belirtilir. Bu haklar kanun ile koruma altındadır ve karar, yönetmelik ve sonradan çıkan yeni kanun ve uygulamalar ile kısıtlanamaz ve geriye döndürülemez. Yatırım anlaşmasının yapılması yasal bir güç elde edilmesi için zaruridir. Bu anlaşmalar yeni bir yatırımı veya halen mevcut olan bir yatırımı kapsayabilir. Taraflar kanunlara aykırı olmamak şartıyla koşulları belirlemek için serbestçe müzakerede bulunabilir. Bununla beraber anlaşma, kurulacak firmanın tipine bağlı olarak en azından aşağıdaki bilgileri içermek durumundadır:

- Tarafların belirlenmesi,
- Yapılacak işin tanımı,
- Yatırımın değeri ve şekli,
- Hisselerin dağılımı,
- Gelirlerin dağılımı ve zararların karşılanma usulleri,
- Karar organları ve karar verme şekli,
- Hisselerin paraya dönüştürülme yöntemleri,
- Anlaşmanın veya firmanın süresi.

Yatırım anlaşması ve firmanın statüsü imza tarihinden itibaren 30 gün içerisinde ilgili Bakanlığa iletilmelidir. Bakanlık yapılan anlaşmanın Anayasa ve diğer kanunlara uygunluğuna karar verir. Ancak anlaşma 30 gün içerisinde Bakanlıkça reddedilmemişse kabul edilmiş sayılır. Olumsuz kararlara itirazlar ise 15 gün içerisinde yapılmalıdır.

Yeni yatırımlar yetkili mahalli ticaret mahkemesinde kütüğe geçirilmek mecburiyetinde olup ayrıca aynı yerde sertifika alınmaktadır. Mahkemeye başvuruda dokümanlar Makedonyalı ve yabancı ortağın resmi lisansı üzerinde hazırlanır; bu onaydan sonra ayrıca Gümrük İdaresi ve İstatistik Ofisine başvurularak kayıt yaptırılır. Bu başvurulardan sonra firma faaliyete başlayabilir. Yabancı kişilerin polisten oturma ve çalışma izni alması gerekmektedir.

Bu anlaşmaların dışında yeni yatırımların, yurtdışına yapılan transferlerin, faaliyet konusundaki değişikliklerin ve yatırımın sona ermesinin istatistiksel olarak kayıt için ilgili Bakanlığa bildirilmesi mecburidir.

2) Yatırım Teşviki

Yabancı sermayeli yatırımların teşviki için çeşitli uygulamalar bulunmaktadır:

Kurumlar Vergisi Muafiyeti

Kurumlar Vergisi % 15 oranındadır. Ancak bir yatırımdaki yabancı sermaye oranı % 20 veya üzerinde ise; elde edilen karın yatırımdaki yabancı sermaye oranına tekabül eden kısmı için 3 yıl boyunca vergi muafiyeti uygulanmaktadır. Yabancı sermaye oranı % 20'nin altındaki yatırımlar için herhangi bir muafiyet sözkonusu değildir.

Elde edilen karın yeniden yatırıma aktarıldığı hallerde vergiye tabi gelir üzerinden % 30'a kadar vergi muafiyeti uygulanabilmektedir. Az gelişmiş yörelerde, bazı dağlık bölgelerde yapılan yatırımlar için, yatırım tutarına erişilinceye kadar elde edilen kara vergi muafiyeti uygulanabilmektedir. Özürlü kimseler tarafından gerçekleştirilen üretim ve hizmet faaliyetleri için vergi muafiyeti uygulanmaktadır.

Gümrük Muafiyeti

Yabancı ortağın toplam sermaye içindeki payının asgari % 20 olması ve en az beş yıl süre ile yatırım faaliyetlerinin devam edeceğini taahhüt etmesi halinde, yatırımda kullanılacak makine ve teçhizat, yedek parça, işletme malzemesi ve diğer varlıklar gümrük vergilerinden muaf olarak ithal edilebilmektedir.

Hızlandırılmış Amortisman

Teknolojik modernizasyon ve yapısal düzenlemelere gidilmesi durumunda, ayrıca çevre korumaya yönelik yatırımlar, uluslararası spor tesislerine yönelik yatırımlar ve kamu yararına yönelik yatırımlar için hızlandırılmış amortisman uygulaması yapılmaktadır. Bu durumda normal amortisman oranı % 25 artırılarak uygulanmaktadır.

Çalışanların Sigorta ve Gelir Vergisine İlişkin Muafiyet

1997 yılı sonlarında yürürlüğe giren Kanun ile, 1997 yılı başından itibaren yeni işe alınacak işçilerin sosyal sigorta primleri işveren katkısı ile gelir vergilerinin bütçeden karşılanması öngörülmüştür. Böylelikle ücret maliyetlerinde yaklaşık % 50 oranında bir azalma sağlanmıştır.

Bina ve Arsa Temini

Halen yürürlükte bulunan Kanunlara göre; yatırım için bina satın alınması mümkün olmakla birlikte, arsa satın alınmamaktadır.

6.11. Vergi Mevzuatı

Makedonya'da vergi sistemi 1994 yılında belirlenmiştir. KDV ise 1999 yılında uygulanmaya başlanmıştır.

Ülkede kullanılmakta olan vergi sistemi aşağıdaki vergileri içermektedir:

Gelir Vergisi
Kurumlar Vergisi
Satış Vergisi
Özel Tüketim Vergisi
Emlak Vergisi
Veraset Vergisi
Gayrimenkul ve Mülkiyet Hakları Satış Vergisi

Gelir vergisini ödemekle yükümlü şahıslar; ülkede yerleşik gerçek kişiler ve Makedonya'da yıl boyu ikamet eden ve ücret geliri, özel faaliyetler, mülkiyet hakları, tarımsal gelir vb. gibi gelirlere sahip yabancı kişilerdir.

Vergiye tabi olmayan işlemler; kültür ve spor, burs, sosyal yardım ve uluslararası organizasyonlarda kazanılan para ödülleri. Ayrıca ülkede bulunan diplomatik yapıya sahip kuruluşların çalışanları ve uluslararası firmalarda çalışan Makedonların kazançları vergiden muaftır.

Birden fazla geliri olan kişilere, ülkedeki senelik ortalama ücret kazancının % 25'i kadarı kadar vergi indirim uygulanmaktadır.

Vergi, gerçek ücret esas alınarak ödenir..

Şans oyunlarından kazanılan gelirlere, ülkede kazanılan aylık ortalama ücret gelirini aşması durumunda, % 23 oranında vergi uygulanmaktadır.

Kurumlar Vergisi

Makedonya'da gerçekleştirilen ticari faaliyetten gelir elde eden yerli ve yabancı tarafından ödenmektedir. Kurumlar vergisi; bir önceki ay için, takip eden ayın 15'ine kadar hesaplanmakta ve ödenmektedir.

Verginin matrahı karıdır. Kar vergi beyannamesinde gelirler, giderler ve kar olarak gösterilmelidir. Bazı kalemler, harcama yapanın niteliğine göre belirli oranlarda indirim tabidir. Vergi oranı % 15 olup, tek ve düz orandır.

Satış Vergisi

Satış Vergisi, genel olarak nihai tüketiciden satış aşamasında tahsil edilir ve Maliye Bakanlığı'na yatırılır. Satış vergisi; iç piyasadan alınan mallarda, satın alma bedeli üzerinden, ithal mallarda ise, satın alma bedeline gümrük uygulamalarına göre tesbit edilen gümrük vergisi ve varsa fonların da ilave edilmesiyle tesbit edilen değer üzerinden ödenir.

Satış vergisi temel tüketim maddeleri olan ekmek, süt, yağ ve ihraç mallarından alınmamaktadır. Genel satış vergisi oranı % 25'dir. Bu oran bazı motorlu taşıtlar, mutfak eşyaları, tarım makineleri, bilgisayarlar, kitaplar, çocuk elbiseleri gibi birtakım mallar için % 5'dir. Hizmet sektöründe ise genel vergi oranı %13'tür.

Özel Tüketim Vergisi

Bazı tüketim mallarından alınan vergi oranları şu şekildedir;

- Benzin	% 59,0-67,5
- Dizel	% 49,7-49,8
- Doğal gaz	% 5
- İthal ve yerli sigara	% 35
- Tütün	% 13
- Alkollü içkiler	her bir derece alkol için % 2 dinar
- Bira	15 dinar /litre
- Motorlu araçlar (2000 cc'ye kadar)	% 25
- Motorlu araçlar (2000 cc'nin üzeri)	% 55
- Mücevherat, el yapımı halı ve kürk vb. ürünler	% 50
- İşlenmemiş kahve	70 dinar/kg
- Kavrulmuş kahve	85 dinar /kg
- İşlenmiş kahve	90 dinar /kg

En yüksek oran, alkollü içkilerden alınan % 130, en düşük oran ise doğalgaz ve ham petrolden alınan % 5 oranında vergidir. Oranlar düzenli olarak ayarlanmaktadır.

7. İŞADAMLARIMIZIN DİKKAT ETMESİ GEREKEN HUSUSLAR

7.1. Resmi Tatiller

Yeni Yıl	1-2 Ocak
Ortodoks Noeli	7-8 Ocak
Dünya Kadınlar Günü	8 Mart
Ortodoks Paskalyası	19 Nisan
İşçi Bayramı	1-2 Mayıs
İlinden Ayaklanması Günü	2 Ağustos
Bağımsızlık Günü	8 Eylül
Kurban ve Ramazan Bayramları	

7.2. Çalışma Saatleri

Kamu Kuruluşları
Pzt-Cuma 7:00-15:00 ya da 7:30-15:30

Bankalar
Pzt-Cuma 7:30-19:30
C.tesi 8:00-13:00

Özel Kuruluşlar
Pzt-Cuma 8:00-16:00 ya da 8:30-16:30

Mağazalar
Pzt-Cuma 8:00-20:00/21:00
C.tesi 8:00-15:00

Devlet Daireleri
Pazar-Cuma 8:00,9:00-15:00,16:00

7.3. Vize

Makedonya Cumhuriyeti Türk vatandaşlarından vize istememektedir.

7.4. Ulaşım

İstanbul ile Üsküp arasında hem havayolu hem de karayolu ulaşımı mevcuttur. Türk Hava Yolları ve Pal Air'in Makedonya'ya uçuşları bulunmaktadır. Uçuş süresi uçak tipine göre değişmekle birlikte, 1 saat 25 dakika ile 1 saat 45 dakika arasındadır. İstanbul ile Üsküp, Gostivar, Tetovo (Kalkandelen) ve Ohri arasında günde 12 otobüs seferi mevcuttur. Yolculuk genellikle 12-13 saat arasındadır.

7.5. Telefon

Makedonya Uluslararası telefon kodu :389
Üsküp telefon kodu :91 (Ülke içi 091)
Yaygın kullanılan Türk GSM şebekeleri Makedonya'da kullanılabilir.

7.6. Elektrik

220 Volt- 50 hertz

7.7. Sağlık

Makedonya'da sağlık hizmetleri bağımsızlıktan bu yana büyük ölçüde bozulmuştur. Doktorların sayısı 1960'lardan bu yana düzenli artış göstermiş ve 1992 yılında tepe noktası olan 4 564 kişiye ulaşmış ancak 1999 yılında yeniden 4 449'a düşmüştür. Bununla birlikte nüfus artmaya devam etmiştir. Çoğu doktor, eski Yugoslavya'nın dağılması sonrasında yurtdışında daha çekici işler bulmuştur. Yeni teknolojinin eksikliği nedeniyle tıbbi hizmetler de sekteye uğramıştır. Geriye dönen çok az sayıda Makedon doktor da bürokratik engellerle karşılaşmış, devlet bunları mali olarak destekleyememiş ve askeri ve sivil sağlık yapıları arasındaki sorumluluk paylaşımı belirsiz kalmıştır. Ülkede bazı özel eczaneler ve sağlık hizmetleri ve yine özel doktorlar ve diş hekimleri vardır, ancak özel hastane yoktur.

8. DEĞERLENDİRME

Makedonya ve Türkiye arasındaki coğrafi ve tarihsel yakınlık avantajına rağmen ikili ticaret istenilen düzeye getirilememiştir. İmzalanan Serbest Ticaret Anlaşmasının yürürlüğe girmesi ile Makedonya pazarında sanayi ürünleri açısından AB ile eşit rekabet koşullarına ve tarım ürünleri açısından ise tercihli giriş imkanlarına sahip olmamız bu ülkeyle olan ticari ilişkilerimizi olumlu yönde etkilemektedir .

Makedonya'nın genel ithalatında makina ve ulaşım ekipmanları, gıda, kimyasallar ve endüstriyel imalatlar önemli yer tutmaktadır. Ülkemizden ihraç edilen mallar içinde muhtelif gıda (buğday unu, taze, kuru veya soğutulmuş meyve ve sebze, beyaz kristal şeker, ciklet, kakaolu ve kakaosuz tatlı ve tuzlu bisküvi, çikolatalı mamüller, kuruyemiş), pamuk, pamuk ipliği ve pamuklu tekstil, krom cehveri, deri mamülleri, ekmek fırını, elektronik eşya ve diğer dayanıklı tüketim malları, etilglkol, dimetli teraptalat, petrol ve benzin, telefon santral cihazları, elektronik iletkenler, fiber optik kablolar ve sabun potansiyel arz etmektedir.

Makedonya çok sayıdaki özelleştirme projeleri ile dikkat çekmektedir. Ülkedeki üretimin yaklaşık yarısını gerçekleştiren ve toplam değeri 3 milyar dolar civarındaki tesis ve işletmeler için özelleştirme devam etmektedir.

Makedonya turizm sektörü yabancı yatırımcıların tercih ettikleri yatırım alanları arasında yer almaktadır ve iki ülke arasında bu alanda işbirliği mümkündür. Turizm altyapısının geliştirilmesi konusunda işbirliği olanakları bulunmaktadır.

9. YARARLI ADRESLER

T.C Üsküp Büyükelçiliği
Slavej Planina 2/A
91000 Skopje. Macedonia
Tel : 389 91 113270/112173
Faks : 389 91 117024

Makedonya Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği
Filistin Sok. 30-2
Gaziosmanpaşa-Ankara
Tel : 0 312 446 92 04-05
Faks : 0 312 446 92 06

Makedonya Türk İşadamları Derneği
11 Oktomvri 42-A
91000 Skopje
Tel :389 91 117736
Email :matiad@mpt.com.mk

Ticaret Bakanlığı
Ministry of Trade
Jurij Gagarin, 15
91000 Skopje, Former Yugoslav Republic of Macedonia
Tel: 389-91-384-901 Fax: 389-91-384-902

Ulaştırma ve Haberleşme Bakanlığı
Ministry of Transportation and Communications
Plostad Crvena Skopska Opstina, 4
91000 Skopje, Former Yugoslav Republic of Macedonia
Tel: 389-91-123-292 Fax: 389-91-126-228

Ekonomi Bakanlığı
Ministry of Economy
Bote Bocevski, 9/3-4
91000 Skopje, Former Yugoslav Republic of Macedonia
Phone: 389-91-119-628 Fax: 389-91-111-541

Tarım Bakanlığı
Ministry of Agriculture,
Forestry and Water Resource Management
Leninova, 2
91000 Skopje, Former Yugoslav Republic of Macedonia
Tel: 389-91-113-045 Fax: 389-91-211-997

Kalkınma Bakanlığı
Ministry of Development
Bote Bocevski, 9/7-8
91000 Skopje, Former Yugoslav Republic of Macedonia
Tel: 389-91-111-077 Fax: 389-91-112-799

Maliye Bakanlığı
Ministry of Finance
Dame Gruev, 14
91000 Skopje, Former Yugoslav Republic of Macedonia
Tel: 389-91-116-140 Fax: 389-91-116-313

Dışışleri Bakanlığı
Ministry of Foreign Affairs
Dame Gruev, 6
91000 Skopje, Former Yugoslav Republic of Macedonia
Tel: 389-91-119-190 Fax: 389-91-115-790

Bilim Bakanlığı
Ministry of Science
Bulevar Ilinden, bb
91000 Skopje, Former Yugoslav Republic of Macedonia
Tel: 389-91-238-610 Faks: 389-91-235-573

Savunma Bakanlığı
Orce Nikolov, bb
91000, Skopje, Former Yugoslav Republic of Macedonia
Tel: 389-91-112-872 Faks: 389-91-221-808

Sağlık Bakanlığı
Ministry of Health
Vodnjanska,bb
91000 Skopje, Former Yugoslav Republic of Macedonia
Tel: 389-91-231-128 Faks: 389-91-230-857 .

Gençlik ve Spor Bakanlığı
Ministry of Sports and Youth
Jurij Gagarin, 15
91000 Skopje, Former Yugoslav Republic of Macedonia
Tel: 389-91-384-470 Faks: 389-91-384-472

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
Ministry of Labor and Social Welfare
Dame Gruev, 14
91000 Skopje, Former Yugoslav Republic of Macedonia
Tel: 389-91-117-288 Faks: 389-91-

Eğitim Bakanlığı
Ministry of Education
Dimitrija Cupovski, bb
91000 Skopje, Former Yugoslav Republic of Macedonia
Tel: 389-91-117-277 Faks: 389-91-118-414

Kültür Bakanlığı
Ministry of Culture
Bulevar Ilinden, bb
91000 Skopje, Former Yugoslav Republic of Macedonia
Tel: 389-91-220-823 Faks: 389-91-225-810

şehir Planlama ve İmar Bakanlığı
Ministry of Urban Planning and Construction
Dame Gruev, 14
91000 Skopje, Former Yugoslav Republic of Macedonia
Tel: 389-91-227-204 Faks: 389-91-117-163<

Adalet Bakanlığı
Ministry of Justice
Dimitrija Cupovski, bb
91000 Skopje, Former Yugoslav Republic of Macedonia
Tel: 389-91-230-732 Faks: 389-91-226-975

Enformasyon Bakanlığı
Ministry of Information
Guro Gakovic, 64
91000 Skopje, Former Yugoslav Republic of Macedonia
Tel: 389-91-114-162 Faks: 389-91-115-659

İçişleri Bakanlığı
Dimce Mircev, bb
91000 Skopje, Former Yugoslav Republic of Macedonia
Tel: 389-91-221-972 Faks: 389-91-112-468

Çevre Bakanlığı
Ministry of Environment
Drezdenska, 52
91000 Skopje, Former Yugoslav Republic of Macedonia
Tel: 389-91-366-930 Faks: 389-91-366-931

Özelleştirme Kurumu
Agency for Transformation of Enterprises with Social Capital
Nikola Vapcarov, 7
PO Box 410
91000 Skopje, Former Yugoslav Republic of Macedonia
Tel: 389-91-117-564 Faks: 389-91-126-022

Yatırımları Teşvik Birimi
Investment Promotion Unit
Ministry of Development
11 Oktomvri, 9
91000 Skopje, Former Yugoslav Republic of Macedonia
Tel: 389-91-136-273 Faks: 389-91-112-799

Bankacılık Düzenleme Kurumu
Bank Rehabilitation Agency
Kompleks Banki, bb
91000 Skopje, Former Yugoslav Republic of Macedonia
Tel: 389-91-213-490 Faks: 389-91-222-427

Gümrük Müdürlüğü
Customs Administration
Lazar Licenovski, 13
91000 Skopje, Former Yugoslav Republic of Macedonia
Tel: 389-91-224-467 Faks: 389-91-237-832

Merkez Bankası
National Bank (Central Bank)
Kompleks Banki, bb
PO Box 401
91000 Skopje, Former Yugoslav Republic of Macedonia
Tel: 389-91-112-177 Faks: 389-91-111-161

İstatistik Kurumu
Statistical Office
Dame Gruev, 4/3/66
PO Box 506
91000 Skopje, Former Yugoslav Republic of Macedonia
Tel: 389-91-115-022 Faks: 389-91-111-336

Endüstriyel Mülkiyetleri Koruma Bürosu
Protection of Industrial Property Office
Bulevar Ilinden, bb
91000 Skopje, Former Yugoslav Republic of Macedonia
Tel: 389-91-220-232 Faks: 389-91-239-046
Tel: 389-91-116-638 Faks: 389-91-116-525

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- The Economist Intelligence Unit, Country Report, Macedonia, February 2002
The Economist Intelligence Unit, Country Profile, Macodonia, 2001
The Economist Intelligence Unit, Country Profile, Macodonia, 2003
The Economist Intelligence Unit, Country Reporte, Macodonia, June 2003
Makedonya Ülke Etüdü –Temmuz 1999 İTO-Tamer Kayacıklı, Arzu Sakınmaz
<http://www.mpa.gov.mk>
<http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/index.html>
<http://www.tradeport.org/ts/countries/macedonia/index.html>
<http://www.mac.doc.gov/ceebic/countryr/fyrm.htm>
- Kaynak: ITC Trademap
 - <http://www.deik.org.tr>
 - Dış Ticaret Müsteşarlığı Ebim kayıtları